

Univerzita Karlova v Praze
Fakulta sociálních věd
Institut sociologických studií
Katedra sociologie

Diplomová práce:

ČLENSTVÍ V KSČM V 21. STOLETÍ

Michal Struha

Praha 2007

Konzultant: Prof. PhDr. Jiří Kabele, PhD.

Čestné prohlášení:

Prohlašuji,

že jsem tuto diplomovou práci vypracoval samostatně a cituji v ní veškeré prameny,
které jsem použil.

V Praze Dne 12. ledna 2007

.....

Poděkování:

Rád bych touto cestou poděkoval svému vedoucímu diplomové práce za pozorné čtení, připomínky a v mnoha případech i oprávněnou kritiku.

Chci rovněž poděkovat svým rodičům za neocenitelnou pomoc při získávání potřebných materiálů a za zprostředkování kontaktů k členům městské organizace KSČM v Dubí.

V neposlední řadě pak děkuji všem, kteří mi věnovali svůj čas a energii a díky kterým mohla tato práce vzniknout, zejména pak členům MO KSČM v Dubí, kteří mi poskytli svá interview.

Abstrakt

Tato práce se zabývá vztahem členů městské organizace Komunistické strany Čech a Moravy (KSČM) v Dubí ke své straně a snaží se na základě deskripce vývoje postavení KSČM v rámci politického systému České republiky, ať již jako parlamentní politické strany nebo na úrovni komunální politiky, a pomocí metody heuristického vyšetřování definovat identitu členství v této organizaci. Důvod, proč jsou členové zkoumané organizace ochotni vynakládat vlastní zdroje na výkon stranické činnosti i přes stigma, které na KSČM stále ulpívá, pak tato práce vysvětluje prostřednictvím identifikace s ideovým programem strany, dále pak zájmem o ovlivňování chodu města v rámci komunální politiky a existencí neformálních vztahů v rámci členské organizace. Zároveň se snaží o zachycení změn vývoje KSČM s ohledem na její členskou základnu a s tím spojený možný vývoj v příštích letech. Pokles členské základny, jenž je způsoben přirozeným úbytkem v důsledku demografického vývoje, se tak může stát určujícím faktorem při směřování KSČM v nejbližší budoucnosti.

Úvod do problematiky	2
I. Cíl práce	4
II. Metodologie	6
III. Teorie	10
III.I Stranická identita	10
III.II Stranické stigma	10
IV. Postavení KSČM v rámci českého politického systému	12
IV.I Vývoj KSČM po roce 1989	12
IV.I.I 1990 – 1993 – Boj o identitu	13
IV.I.II 1994 – 2002 Období stabilizace	16
IV.I.II 2003 – 2006 Hledání nové cesty	18
IV.II Přeměna typu strany	20
Rok	21
IV.III KSČM a komunální politika	23
IV.IV Perspektiva KSČM	26
V. Důvody členství v KSČM	30
V.I Ideologie jako identita	30
V.I.I Proč vstoupili do strany a proč v ní vydrželi	31
V.I.II Opuštění strany	31
V.I.III KSČM a ti druzí	34
V.I.IV Před rokem 1989 a po něm	34
V.I.V Možnost návratu k socialismu	36
V.I.VI Schizofrenie vnímání	38
V.II Zájem o věci veřejné	39
V.III Spolková činnost či členství ve straně	42
V.IV Přátelství jako součást členské identity	44
V.V Mlčící většina	45
VI. Závěr	47
Seznam zkratk:	49
Seznam tabulek a grafů	50
Tabulky:	50
Grafy	50
Seznam použité literatury a pramenů:	51
Bibliografie	51
Seznam článků:	52
Použité informační zdroje:	52
Seznam příloh:	53

Úvod do problematiky

Po listopadovém převratu v roce 1989 se zdálo, že komunisté, resp. Komunistická strana Československa (KSČ) definitivně směřují na pomyslné „smetiště dějin“ a že jejich úloha bude po několika letech pouze okrajová. Na místo toho ale současné průzkumy veřejného mínění jednoznačně prokazují, že její politické preference neklesají, nýbrž se drží na poměrně stabilní úrovni a v určitých obdobích posledních let dokonce výrazně vzrostly.¹

I v době těsně po roce 1989, kdy její obliba byla nejmenší, si stále udržovala stabilní volební preference těsně nad 10 %. Dnes, 16 let po změně politického systému, se volební preference této strany stabilně drží nad touto hranicí a v určitých momentech dosáhly téměř dvojnásobek.

I přes tuto voličskou podporu má KSČM okrajovou pozici na politickém spektru, která jí byla přisouzena proto, že se podle jejích kritiků nedostatečně distancovala od předlistopadové politiky KSČ. Toto stigma přispívá k tomu, že zůstává od prvních svobodných voleb v roce 1990 stále v opozici, ačkoli její vliv během dvou posledních volebních období značně vzrostl. Vysoká volební podpora sice naznačuje přijatelnost komunistických myšlenek pro část lidí, ale může jít taky o protestní hlasy, kde se nedá o příchylnosti k ideologii mnoho říct. Existuje ovšem významná skupina lidí, kteří jsou komunisty v silném smyslu toho slova - členy KSČM. Zároveň je třeba zdůraznit, že relativní úspěch zaznamenala KSČM na úrovni komunální, kde se jí zejména v malých obcích podařilo uspět ve volbách do obecních zastupitelstev.

Je tedy otázkou, kdo jsou současní čeští komunisté, jaké jsou důvody jejich členství v této straně a co je vede zůstávat, resp. vstupovat do strany, která má stále v očích mnoha lidí značně negativní kredit.

Abych se mohl blíže seznámit s řadovými členy KSČM a pochopit důvody jejich členství v této straně pro ně samé, vybral jsem si jako objekt svého zkoumání jednu ze základních členských organizací KSČM. Jednalo se o Městskou organizaci KSČM v Dubí, kterou jsem se rozhodl zkoumat z hlediska struktury jejích členů, jejich

¹ Jedním z charakteristických znaků KSČM jako politické strany v ČR, kterým se výrazně odlišuje od ostatních politických subjektů, je její silná voličská základna, která jí zajišťuje stabilní podporu během voleb, ať už se jedná o volby parlamentní, senátní, komunální nebo do Evropského parlamentu.

názorů, postojů, hodnot a společných aktivit, které provádí pod záštitou této organizace.

I. Cíl práce

Ve své diplomové práci jsem se pokusil popsat vztah členů Městské organizace KSČM v Dubí ke své straně. Snažil jsem se objasnit zejména důvody jejich členství a to, co jim účast v řadách této politické strany přináší a co je motivuje k tomu, aby vynakládali své vlastní zdroje na výkon stranické činnosti, ať už se jedná o peníze formou členských příspěvků, volný čas, který věnují pravidelným schůzím a pořádání různých akcí pod hlavičkou KSČM, nebo o své znalosti, schopnosti a dovednosti, jež tato strana využívá např. v rámci komunální politiky na úrovni městského zastupitelstva a rady.

Zároveň bych na začátku své práce rád zdůraznil, že na rozdíl od běžné praxe, která u nás zkoumá stranicí na globální úrovni, jsem se zaměřil na konkrétní lokalitu, která je vymezena sociálními vztahy členů základní členské organizace KSČM v Dubí², identitu členství a jeho nepolitický význam.

V rámci konstruování identity členů městské organizace KSČM v Dubí, jakožto určitých společných rysů všem členům či některým skupinám uvnitř této organizace, jsem ve své práci postupně zkoumal různé dimenze, jež se před zahájením práce jevily jako relevantní a které jsem postupně rozvíjel, resp. vyvracel během svého zkoumání.

Nejprve jsem se zaměřil na dimenzi sounáležitosti ke straně a z ní vyplývající ideologickou orientaci. Tento úhel pohledu se mi samozřejmě naskytl jako první, poněvadž se jedná o členskou organizaci, která je součástí politické strany, jež působí na celostátní úrovni a tudíž jsem očekával, že se tento vliv projeví i na konstrukci členské identity. Rovněž jsem uvažoval, zda-li se v této dimenzi projeví aspekt ostrakizace, resp. určité stigmatizace, jež byla komunistické straně přisouzena v důsledku změn, jež nastaly v roce 1989, a zda-li se tento fakt, případně jakým způsobem, projeví ve zdůvodnění jejich členství.

Stejně bylo možno na počátku výzkumu možno předpokládat, že na identitě členství se projeví i zapojení místní organizace KSČM v komunální politice města Dubí, jakožto subjektu, který v této oblasti působí od roku 1989 se stabilním zastoupením v místním zastupitelstvu. Na základě tohoto předpokladu jsem se proto

² Pro potřeby zkoumání jsem si nestanovil žádné geografické nebo dokonce sociálně geografické vymezení, nýbrž pouze omezení členstvím v MO KSČM Dubí, neboť toto byl nejjednodušší způsob lokace.

pokusil osvětlit, je-li členství v MO KSČM v Dubí motivováno příležitostmi podílet se na ovlivňování chodu města, usnadněním přístupu k procesům, kterými lze působit na uspořádání poměrů v rámci komunální politiky a pro ovlivňování věcí veřejných. Do jaké míry je tedy členství v MO KSČM v Dubí využíváno jako způsob, jak spojit lidi, kteří mají zájem o věci veřejné, jsou ochotni pro tyto záležitosti aktivně přispívat svými zdroji a svými kontakty uvnitř strany jako cenným sociální kapitál³, a jak se případně projevuje na členské identitě.

Politická strana je také místem interakcí mezi jednotlivými členy i na neformální úrovni, a proto jsem se snažil objasnit význam této dimenze členské identity. Součástí mého výzkumu se proto stalo pátrání po tom, udržují-li jednotliví členové mezi sebou těsné personální vazby, a pokud ano, jak se tyto vazby projevují a jakou důležitost těmto vztahům jednotliví členové přikládají.

³ Mním sociální kapitál tak jak jej vymezuje Pierre Bourdieu (podle /Sedláčková, Šafr 2005/): Sociální kapitál je „množina aktuálních nebo potenciálních zdrojů, která vychází z vlastnictví trvalé sítě více či méně institucionalizovaných vztahů a známostí, jinými slovy z členství ve skupině, které vybavuje každého člena kolektivně vlastněným kapitálem, tedy různými oprávněními.“

II. Metodologie

Pro svou diplomovou práci jsem zvolil metodu intervenčního heuristického vyšetřování, která náleží k metodám, které se využívají při zkoumání sociálních skutečností. Prováděním této metody se rozumí argumentovaná, za pochodu prováděná volba postupu zjišťování strategicky důležitých informací, která je završovaná akademickým anebo praktickým užitím získaných líčení a porozumění [Kabele 2000].

Při použití této metody tedy nejde jen o pouhé zvolení prostředků a postupů vyšetřování povahy zkoumaných skutečností, na které jsme se zaměřil, nýbrž o takový výběr, který zohledňuje konkrétní představy o možných nálezech vyšetřování a postupů, které povedou k těmto nálezům. Jedná se tedy intervenční bádání, kdy se výzkumník v rámci heuristického vyšetřování snaží přizpůsobit a podřídit své bádání zjištěným skutečnostem a z nich vyvozených spekulací a směřování dalších postupů, přičemž se rovněž snaží získat důvěru a porozumění zkoumaných osob, což mu umožní lépe proniknout do zkoumaného světa.

Kabele [2003] ve své stati rozlišuje dvě dimenze vyšetřování, a to:

- a) pátrací volbu
- b) hermeneutickou volbu.

První z obou jmenovaných představuje hledání – zjišťování informací potřebných pro následnou interpretaci sociálního dění. Druhá pak spočívá ve „volbě nadějných teoretických a historických rámců“ [Kabele 2003], které tvoří nezbytné základy pro volbu pátrací, o níž lze tedy tvrdit, že je na hermeneutické volbě závislá.

Zároveň musím uvést fakt, že přístup do této organizace jsem získal díky pomoci svých rodičů, kteří mi jakožto aktivní členové KSČM umožnili přístup k písemným materiálům této organizace a zároveň mi zprostředkovali osobní kontakt jak s řadovými členy, tak i s čelními představiteli a funkcionáři Městské organizace KSČM v Dubí.

Mám-li tudíž přistoupit ke zkoumané skupině osob a jejich líčení sociální reality v této skupině, resp. jejich vlastních identit na pozadí sociálního života v této skupině, musím nutně balancovat na tenkém ledě, kdy je třeba získat si důvěru zkoumaných osob, a to jak z důvodu poskytnutí písemných materiálů, které budu využívat v rámci hermeneutické volby jakožto rámování svých pátracích voleb, tak

zejména poskytnutí informací z osobních rozhovorů, ve kterých by se mohli snažit zkreslit mnou vyšetřované skutečnosti nebo mi nepodat úplné líčení vnímání vyšetřované sociální reality. Osobní přístup ke zkoumaným osobám a veškeré zkoumání musí být tudíž předem konzultováno se zkoumanými osobami a je třeba získat jejich plný souhlas. Jistou motivací k ochotě poskytnout požadovaná data a nechat si nahlédnout pod pokličku motivů vlastního jednání představuje samotná diplomová práce, kterou jsem předem slíbil předat představitelům MO KSČM v Dubí jakožto výsledek své badatelské činnosti.

Zde se dostáváme k rizikům této metody zkoumání, neboť jsem se musel vypořádat s určitými nesrovnalostmi mezi líčeními různých událostí různými osobami nebo nesrovnalostmi mezi pozorováním a osobními výpověďmi pozorovaných osob, případně rozdíly mezi informacemi obsaženými v písemných materiálech a jejich prezentací jednotlivými členy apod.

Prostředky, které jsem zvolil v rámci této metody a jejichž prostřednictvím jsem se pokusil získat potřebné informace a vzhled do událostí, byly následující:

1.) Polostrukturované rozhovory s vybranými členy strany.

Tento nástroj vyšetřování byl hlavním prostředkem získávání informací o zkoumané skupině. Nejprve jsem je využil v rámci pátrací volby, abych pak informace, které jsem získal, zpětně utvářely rámování, které ovlivnilo další vyšetřování. Rozhovory, které jsem prováděl, tudíž ovlivnily následné rozhovory. Záměrně jsem zvolil polostrukturované rozhovory, jež mi umožnily lépe reagovat na možné podněty a náhlé zvraty v líčení.

2.) Zúčastněné pozorování zkoumaných osob a jejich chování

Během zkoumání jsem jako druhý stěžejní nástroj vyšetřování, prostřednictvím kterého jsem chtěl objasnit důvody členství v MO KSČM v Dubí, využíval zúčastněného pozorování [Disman 1998], a to jednak v roli úplného pozorovatele, kdy zúčastnění věděli o mé roli „výzkumníka“, jednak v roli participanta jako pozorovatele, kdy jsem se aktivně zúčastnil několika akcí pořádaných MO KSČM v Dubí, resp. jinými subjekty, kterých se zúčastnili členové MO KSČM v Dubí. Toto pozorování jsem využil ke konfrontaci zjištěných údajů z rozhovorů s jednotlivými členy a z informací uvedených v písemných materiálech, které se těchto akcí týkaly. Právě zde docházelo dle mých očekávání ke vzniku rozdílných interpretací jednotlivých líčení. Vedle tohoto přímého pozorování jsem využíval i pozorování nepřímé,

do kterého jsem vstupoval jako nepozorovaný, resp. v některých případech jako neznámý účastník větších akcí, zejména pro veřejnost. Akce, kterých jsem se účastnil byly v zásadě trojího druhu, zaprvé akce konané pro širokou veřejnost, jako např. kuličková, lampiónový průvod nebo 1. Máj, zadruhé akce určené pro členskou základnu MO KSČM v Dubí, jako např. vánoční besídka apod., které byly veřejnosti uzavřeny, a zatřetí akce pořádané na veřejných místech s primárním zacílením na členy KSČM, jako např. připomenutí významných historických událostí.

Jejich zachycení probíhalo formou poznámek zapisovaných přímo na místě a po té zpracovaných do ucelené zprávy.

3.) Zkoumání informačních zdrojů MO KSČM v Dubí

Pro základní hermeneutickou volbu, v níž jsem se snažil získat rámce potřebné pro ukotvení svých hypotéz a představ o zkoumané sociální realitě a které jsem aplikoval jako odrazový můstek pro následné pátrací volby, jsem použil materiálů, které se týkají členů, vnitřní struktury, jednotlivých aktivit a záznamů jednání zkoumané organizace. Do této kategorie zdrojů zahrnu rovněž rozbor materiálů a aktivit, které mají charakter mediálního působení této stranické jednotky, jako např. oficiální pozvánky na akce pořádané KSČM, propagační materiály, apod.

4.) Ostatní

Do této kategorie jsem zahrnul všechny ostatní prostředky vyšetřování, které přímo nesouvisí s výše uvedenými, např. zkoumání materiálů jiných organizací, než MO KSČM v Dubí, ať už jiných organizačních složek KSČM nebo jiných politických subjektů v Dubí, studium statistik a oficiálních dokumentů, které se týkají města Dubí, případné rozhovory s nečleny strany nebo dotazování účastníků akcí pořádaných MO KSČM v Dubí pro veřejnost.

Samotný výzkum probíhal od listopadu 2004 do listopadu 2006. Během této doby jsem provedl celkem 12 polostrukturovaných rozhovorů s celkem 9 představiteli MO KSČM v Dubí a zúčastnil jsem se pěti akcí pořádaných přímo MO KSČM Dubí a dvou, které pořádala okresní organizace (jichž se členové MO KSČM Dubí zúčastnili). Jako tzv. gatekeepery [Hendl 1999] jsem využil své rodiče, kteří mě představili ostatním členům MO KSČM v Dubí a kteří mi umožnili přístup na akce pořádané pro členy MO KSČM a k archivům této strany.

Osoby, se kterými jsem provedl rozhovory představují především užší vedení strany a několik řadových členů, kteří se podílejí na aktivitách zajišťující chod strany a zúčastňují se akcí touto organizací pořádaných (chodí na členské schůze, vybírají členské příspěvky – tzv. desátky, pomáhají organizovat akce pro veřejnost apod.). Osoby jsem vybíral na základě prostudování základních materiálů o činnosti MO v Dubí a po zúčastnění se prvních dvou akcí. Záměrně jsem volil členy, kteří jsou ve straně aktivní a jejichž důvody pro členství nestraně a s tím spojená členská identita může mít širší záběr.

Tato zkoumaná skupiny se skládala ze tří mužů a šesti žen, jejichž věkový průměr činil 59 let a pohyboval se v rozmezí 35 - 78⁴. Zahrnovala 4 osoby v produktivním věku a 5 osob v poproduktivním věku, dvě osoby s vysokoškolským vzděláním (ostatní byli vyučeni nebo měli střední školu), z nichž 6 osob mělo zkušenosti s členstvím v městském zastupitelstvu, z toho dva jako radní a dva jako místostarosta, a z nichž se 4 lidé dostali na pozici předsedy MO KSČM Dubí. Pouze jediný respondent vstoupil do strany po roce 1989, ostatní byli členy již před „sametovou revolucí“.

Všechny zkoumané osoby byly předem informovány o tom, že jejich rozhovory budou a použity pro potřebu mé diplomové práce a všechny s tímto faktem zároveň vyjádřily svůj informovaný souhlas. Pro potřeby této práce jsem tyto osoby anonymizoval, a to tak, že jsem změnil jména, která jsem používal při citacích a odkazech.

Co se týče akcí, jichž jsem se zúčastnil, byly dvojího charakteru. První byly určeny výhradně pro členy strany, případně pro její sympatizanty. Zde jsem působil většinou v roli pozorovatele (na akcích pořádaných pro členy MO KSČM v Dubí), a kdy byli účastníci předem informováni o mé roli výzkumníka, nebo v roli participanta jako pozorovatele, kdy jsem se zúčastnil akcí pořádaných okresní organizací KSČM v Teplicích. Druhou skupinu pak představovaly akce pro širokou veřejnost, které se od předchozích odlišovaly zejména v míře a intenzitě, v jaké zde byly představeny myšlenky a cíle KSČM. Zde jsem se zúčastňoval v roli participanta jako pozorovatele.s

⁴ Průměrný věk členů MO KSČM v Dubí je 69 let.

III. Teorie

V této kapitole stručně popisuji teorie relevantní k mé diplomové práci, jež jsem použil pro potřeby analýzy a hodnocení identifikace členů MO KSČM v Dubí.

III.I Stranická identita

Stranickou identitu (party identification) lze definovat jako emoční orientaci jednotlivce k významnému skupinovému objektu, politické straně, ve svém prostředí, přičemž základní prvky, které jsou podstatné pro její vyjádření jsou pocit vlastní identity a rozšířený časový horizont. Stranická identita dále představuje dlouhodobou oddanost, která je prvotně utvářena vlivem rodičů a socializací v dětství. Po té je ovlivněna změnou v životních podmínkách, jako např. změnou práce, migrací nebo manželstvím [Bartle 1999]. Identifikovaní se svou stranou (party identifiers) se podle této definice označují např. za konzervativce či labouristu, resp. v prostředí ČR by pak šlo o např. o sociálního demokrata, komunistu, lidovce apod., přestože ne vždy volí tu stranu, se kterou se „stranicky“ identifikují.

Stranickou identitu tedy můžeme odlišit od momentálních volebních preferencí, neboť stranická identita je v podstatě nerozpoznatelná, na rozdíl od volebních preferencí se nedá měřit a mění svou intenzitu a přetrvává jednotlivé volby, což je způsobeno neschopností respondentů odlišit mezi svými dlouhodobými volebními dispozicemi a svými momentálními politickými preferencemi [Bartle 1999: 125].

Přestože se budu zabývat identitou členů a nikoli voličů, je osvětlení tohoto konceptu důležité pro pochopení určitého přerodu členské základny, resp. rozpolcenosti KSČM při cílení na své voliče, jak se o tom budu zmiňovat v následující části.

III.II Stranické stigma

Velmi specifickým faktorem, který ovlivňuje postavení KSČM v ČR, je „politické stigma“ spojené s tím, že na „české politické scéně figuruje nepřebudovaná komunistická strana, která se na rozdíl od svých protějšků v sousedních zemích ani neobtěžovala změnit svůj název a hrdě se hlásí k výdobytkům předlistopadové minulosti“ [Rupnik 2002: 11]. Pro svou práci jsem použil jako relevantní

Goffmanovu teorie stigmatu a jeho dopadu na sociální identitu postiženého. Goffman [2003: 11] definuje stigma jako „zvláštní druh vztahu mezi atributem a stereotypem“, kdy v našem vztahu je spojován atribut komunistický se stereotypem totalitní, nedemokratický apod.

Stigma pak má podle Goffmana [2003: 12] dvě roviny, a to diskreditované, kdy je jinakost stigmatizovaného již známa, a diskreditovatelné, kdy jinakost není známa, ale může být odhalena. Pro naše účely však tyto dvě roviny nebudu nadále rozlišovat, poněvadž se do značné míry překrývají. Goffman [2003: 12] dále rozlišuje tři základní typy stigmat, a to tělesnou ošklivost, dále pak vady charakteru, „vnímané jako slabá vůle, dominantní či nepřirozené vášně, falešná a nesmlouvavá přesvědčení a nepoctivost“, jež jsou přisuzována alkoholismu, homosexualitě, nezaměstnanosti, pokusům o sebevraždu a radikálním politickým projevům, a jako poslední typ uvádí „kmenová stigmata rasy, národa a náboženství“.⁵

Stigmatizovaný jedinec, v tomto případě člen KSČM, je tak vystavován nejistotě, jak bude přijat v rámci nových neformálních interakcí ve svém soukromém životě, stejně jako při politickém vyjednávání. To ovšem stigmatizovaným nebrání „prezentovat svůj pohled na svět a žít tak v literárně definovaném světě,“ [Goffman 2003: 36], ve kterém mohou vyjadřovat své názory na svět, ve kterém žijí, stejně jako naslouchat ostatním stigmatizovaným. Díky čtení knih a časopisů či případně díky „naslouchání svým výmluvnějším kolegům má tak většina členů k dispozici intelektuálně propracovanou verzi svého pohledu na svět.“ [Goffman 2003: 36].

Další reakcí na stigmatizaci představuje tzv. kontrola reakcí či zastírání [Goffman 2003], kdy např. během každodenních interakcí nebo i volebních průzkumů mohou zapřít svou náklonnost k politické straně. Opačnou reakcí pak může být zdůrazňování příslušnosti k vlastní skupině, které probíhá „upozorňováním na situaci osob své kategorie, jímž stigmatizovaný upevňuje veřejný obraz své odlišnosti jako něčeho opravdu skutečného a svých spolustigmatizovaných jako skutečné skupiny“ [Goffman 2003: 133]. Tak lze zároveň vysvětlit určité rituály nebo např. způsob oslovování mezi jednotlivými členy, které mají sloužit k posílení své odlišnosti.

Vlivem stigmatu se budu podrobně zabývat v kapitole, která se týká postavení KSČM v rámci českého politického systému.

⁵ Pro účely této práce nepovažuji za podstatné v rámci tohoto členění nějak detailněji typologicky vymezit stigma KSČM, přestože je zřejmé, že je na pomezí druhého a třetího typu.

IV. Postavení KSČM v rámci českého politického systému

Postavení KSČM v rámci českého politického systému je pro postkomunistické země velmi specifické, neboť, jak uvádí Catherine Perron [1998: 79], strana na rozdíl od polských nebo maďarských komunistů „nezměnila svůj název a neprošla důkladnou reformou“, což bylo podle ní způsobeno zaplněním politického prostoru Českou sociální demokracií. Právě zachování názvu a s tím spojené vnímání KSČM jakožto přímého nástupce předlistopadové KSČ můžeme označit za příčinu stigmatizace této strany, jejíž důsledek spočívá v nízkém koaličním potenciálu, který jí neumožnil ani přes rostoucí preference během posledních dvou volebních období získat pozici vládní strany.

Abychom mohli lépe pochopit současnou pozici KSČM a tím objasnit významnou součást identity jejích členů, popíšu na následujících řádcích stručně její vývoj na úrovni celorepublikově působícího politického subjektu, ve kterém se pokusím stručně nastínit vnitřní rozpory, jimiž strana prošla a které se týkaly jejího dalšího směřování po roce 1989 a s tím spojeného koaličního potenciálu strany. Popis vývoje na celostátní úrovni je důležitý i proto, že lze srovnávat, zda se určitý stav nebo proces, který probíhá na úrovni „velké“ KSČ na celostátní úrovni nějakým způsobem neopakuje i na lokální úrovni.

IV.1 Vývoj KSČM po roce 1989

Samotný vznik KSČM nebyl vnímán nijak převratně, neboť k němu došlo na základě rozhodnutí mimořádného sjezdu v prosinci 1989, že bude vytvořena územní organizace KSČ v Čechách a na Moravě jakožto obdoba stejné organizace na Slovensku, přičemž KSČ i nadále působila jako jeden subjekt. Po parlamentních volbách, ve kterých získala přes 13 % hlasů, čímž obhájila svou legitimitu, se KSČ musela rozhodnout, zda se vydá na cestu „shromaždiště tradičních komunistů“ [Fiala, Holtzer 1999], anebo se pokusí stát se výraznou levicovou stranou s dominantním postavením na levé straně politického spektra. To druhé však vyžadovalo značné reformy, ke kterým většinová část členů a sympatizantů KSČ nebyla nakloněna, tudíž muselo dojít k vzájemným sporům mezi zastánci jednotlivých přístupů. Tento rozpor představoval i jednu z hlavních příčin rozkolu mezi českou a slovenskou organizací. KSS nakonec 7. 4. 1992 z KSČS vystoupila jako Strana demokratickej

lavice po té, co se v září 1991 poslanecký klub rozdělil na dvě části (a to i přesto, že je spojovala snaha o zachování společné republiky).

IV.1.1 1990 – 1993 – Boj o identitu

Během své krátké historie v prvních porevolučních letech tak čelila KSČ mnohem většímu vnitrostranickému tlaku na utváření identity strany, než vnějším útokům na zrušení její existence, což dokumentují v té době provedené výsledky veřejného mínění⁶. Od roku 1990 začaly uvnitř KSČ vznikat rozličné frakce a uskupení⁷, pro něž bylo společné to, že

- a) vznikly z ideologických nebo kariéristických důvodů, a žádaly o reformu strany,
- b) vytvořily vlastní stranu či hnutí,
- c) které se však vždy (alespoň po krátké době) staly součástí okrajového politického spektra [Fiala, Holtzer 1999: 103].

Tyto strany neměly šanci i z toho důvodu, že levicové spektrum voličů mělo více než širokou možnost vybírat z řady levicových subjektů, ať už tradičních, jako byly ČSSD a Československá strana socialistická, nebo z nových stran, jako byly Spojenectví zemědělců a venkova či Hnutí důchodců za životní jistoty, jejichž programová prohlášení k levicové politice směřovala, případně z dalších odštěpných hnutí, jako bylo např. hnutí osmašedesátníků Obroda.

Ačkoli tedy žádná z levicových stran nezaznamenala po prvních volbách výrazný úspěch s výjimkou KSČ a ČSSD, která po rozpadu OF (ČSSD se sloučila s klubem Obroda) získala pozice v parlamentu, představovali levicoví voliči nezanedbatelný potenciál, neboť řada malých levicových stran získala od 2 do 4 procent. Problém však spočíval v tom, že tyto strany se vymezovaly vůči KSČ tím, že chtěly vytvořit koalici právě bez KSČ.

Aby strana zvýšila svůj koaliční potenciál a zároveň zlepšila svou image v očích levicových voličů, byl na 1. sjezdu KSČM, který se konal 13. – 14. října 1990,

⁶ V březnu roku 1990 se zastavil propad preferencí KSČM a dle výsledků IVVM se 72 procent respondentů vyjádřilo, že by KSČ měla mít stejná práva, jako ostatní politické strany a 26 % že ne, 59 procent že by neměla být zrušena, 37 že ano, a to přesto, že 54 procent se vyslovilo, že KSČ se neprojevuje dostatečně snahu o přetvoření se v moderní stranu, 36 procent nesouhlasilo (zbytek dopočtů je odpověď nevím) [Fiala, Holtzer 1999]. Tyto hodnoty jsou významné zejména z toho důvodu, že ani těsně po sametové revoluci, kdy v tehdejší společnosti ještě neutichly emoce spojené s převratem, nepřevažoval ve veřejném mínění názor, že KSČ by měla být zakázána.

⁷ První takovouto odštěpující se skupinou se stalo Demokratické fórum komunistů, jehož část se v březnu roku 1990 přeměnila na stranu Československé demokratické fórum a část zůstala jako frakce v KSČ.

zvolen předsedou strany filmový režisér Jiří Svoboda, který byl v minulosti znám svou otevřenou kritikou KSČ.

V té době existovalo několik variant vývoje strany:

1. – „zákaz strany,
2. – rozpuštění a přechod členů do jiných stran – tato varianta byla nereálná z důvodu antagonie vůči KSČ,
3. – zásadní odpor vůči probíhajícím změnám a odvěta za pád předlistopadového režimu, tuto ideu zavrhl KSČ z důvodu jejího sebedestrukčního obsahu,
4. – rozpad strany na menší hnutí – vnější prostředí, které bylo nepřátelské, působilo jako silný motivační faktor pro sebezáchovu strany přes rozdílné názory jednotlivých skupin,
5. – transformace spojená se změnou názvu, odmítnutím předlistopadového vývoje a uznání odpovědnosti – antikomunistické postoje to neumožnily, stranu takto nikdo nechtěl,
6. – společenství lidí organizovaně vyjadřujících svůj konkrétní specifický zájem – čelit negativním důsledkům způsobu společenské transformace potřebou vytvářet spravedlivou společnost“ [Fiala, Holtzer 1999: 111].

Na jaře roku 1991 se v KSČM ustavila další frakce, která si vytýčila za cíl provést zásadnější reformu strany včetně změny názvu⁸. Sřet vyvrcholil na 6. zasedání ÚV KSČM 7. září 1991, kdy se rozhodlo o referendu o změně názvu, jež proběhlo v období od 15. 10. do 31. 12. Z celkem 354 545 členů se referenda zúčastnilo 291 786 (82,3 %), pro zachování 221 575 (75,94 % hlasujících členů, 62,5 % z celkového počtu členů). Na základě výsledku referenda vystoupili členové reformní frakce z KSČM, což sice oslabilo vnitrostranické tlaky, avšak způsobilo straně problémy při vytváření reformního image.

Z toho důvodu využila strana nabídku hnutí Demokratické levice⁹, které vzniklo v dubnu 1990 v Brně s cílem sjednocení československé levice [Fiala, Holtzer 1999], a vytvořila koalici Levý blok. KSČM si uzavřením koalice Levý blok otevřela možnost kandidovat pod jiným než vlastním názvem a přitom mít v tomto spolčení dominantní pozici, včetně podílu na finančních příspěvcích. Smlouva o vytvoření

⁸ Jednalo se o Demokratickou levici, kterou vedli V. Mohorita, M. Kraus, L. Žák.

⁹ Toto hnutí založil Lotar Indruch, středoškolský učitel do té doby bezpartijní. Soubor o název strany se v následujících letech stal dokonce předmětem soudních pří.

koalice byla podepsána 30. 3. 1992 a v následujících parlamentních volbách znamenaly výsledky velmi mírné posílení, zhruba 0,5 – 1 %¹⁰.

Snahy LB o sjednocení levicového spektra voličů vyústili v jeho rozšíření o další marginální levicové subjekty¹¹ a dalších asi deset subjektů se mělo aktivít a jednání LB účastnit jako pozorovatelé. Uzavřením koalice LB se sice KSČM podařilo zlepšit svou image, nicméně vnitrostranické spory se pravděpodobně i díky této koalici nadále polarizovaly a vedly k dalším konfliktům. V této době vznikly 3 základní platformy, které reprezentovaly rozdílné názory na další vývoj strany:

1. tradicionalistická – kladoucí důraz na kontinuitu, reprezentovaná Marxisticko-leninskými kluby,
2. Sociálně demokratická, požadující přerušeni kontinuity s minulým vývojem, kterou zastávaly příznivci jednotlivých reformních frakcí a skupin,
3. neokomunistický proud, který reprezentoval Ransdorf, snažil se filozofickými konstrukcemi skloubit tradiční komunistickou snahu o systémovou změnu s rozvíjením demokratického potenciálu společnosti [Fiala, Holtzer 1999: 118].

Existence těchto rozdílných proudů se odrazila i ve vedení strany, které bylo zvoleno na 2. sjezdu KSČM, jež se konal v prosinci roku 1992. Předseda strany Jiří Svoboda se začal svými názory stále více přiklánět k reformistům, zatímco nově zvolený místopředseda Miloslav Grebeníček se přikláněl k tradicionalistickému křídlu a lépe tak vyjadřoval zájmy členské základny. Na tomto sjezdu byl zároveň přijat i Program KSČM, který jako základní program slouží až do současnosti.

Tento program však rozpoutal další kolo vnitrostranických sporů. V KSČM se ustanovila nová platforma Za socialismus, jejíž názory reprezentovali členové M. Štěpán, J. Obzina a další předlistopadoví exponenti KSČ. Svoboda tuto platformu považoval za nebezpečnou a přijatý program KSČM pojal jako výzvu k reformě strany a změně názvu. 27. března 1993 pak ÚV rozhodl o svolání 3. sjezdu KSČM, kde se měly vnitrostranické spory vyřešit.¹²

Druhé zasedání ÚV 6. března 1993 shrnulo vnitrostranické problémy do 4 otázek:

1. Jste pro změnu názvu strany?

¹⁰ LB získal ve volbách v roce 1992 do ČNR – 14,05 %, do Fed. Shromáždění – sněmovna lidu 14,27 %, sněmovna národů 14,48 %.

¹¹ České národní hnutí za mír a lidská práva, Hnutí 90, Hnutí za spravedlivou společnost a lásku k bližnímu, Demokratická strana ČSFR a Levicová romská organizace.

¹² V této době M. Zeman vyslovil tezi „jit vládě po krku“ a nevyklízet pozice na poli levicově orientovaných voličů, přičemž se stavěl kriticky ke spolupráci s KSČM.

2. Jste pro zavedení pojistky v přijímání bývalých vedoucích funkcionářů KSČM?

3. Jste pro vymezení působnosti platformem ve straně?

4. Jste pro vymezení vztahu poslanců a strany? [Fiala, Holtzer 1999: 124].

Tyto otázky pak ÚV předložil členům strany, přičemž odpovědi na první otázku daly jednoznačně najevo, kam strana nasměruje svůj další vývoj, když se přes 77 % oslovených členů vyjádřilo pro zachování názvu strany [Fiala, Holtzer 1999]. Ostatní otázky již nepřinesly zdaleka jednoznačné výsledky a dá se spíše odvozovat, že pro řadové členy nebyly zdaleka tak aktuální, jako pro samotné vedení strany.

Třetí sjezd KSČM, který se konal 26.června v Prostějově, přinesl vítězství neokomunistického proudu. Předsedou byl zvolen M. Grebeníček., místopředsedy V. Exner, Klanica a M. Ransdorf. Ze strany byli vyloučeni předlistopadoví funkcionáři Štěpán a Obzina a změnou ve stanovách byla ukončena činnost platformem. Tento výsledek pak znamenal rozkol v koalici LB, který vyústil ve vznik samostatné strany LB¹³.

Odchod těchto členů však stranu neoslabil a KSČM záhy přešla do otevřené ofenzivy proti odpadlíkům, kteří podle jejího názoru „drobí levicu a oslabují ji“ [Fiala, Holtzer 1999: 126]. Ačkoli se k LB přidalo 23 poslanců ČNR, nedokázal si zajistit výraznější pozici a na politické scéně stal nadbytečným¹⁴. Levicově orientovaní voliči se přiklonili k ČSSD a KSČM si podržela své tradiční voliče.

IV.1.II 1994 – 2002 Období stabilizace

Ve volbách do místních a obvodních zastupitelstev v roce 1994 získala strana 14,7 % a stala se tak třetí nejsilnější stranou po ODS a KDU-ČSL. V parlamentních volbách v roce 1996 pak získala 10,33 % hlasů, což oproti předchozím parlamentním volbám představoval určitý propad. Avšak vzhledem k situaci, kdy ČSSD sjednotila levicově orientované voliče nespokojené s politikou vládnoucí koalice a část voličů odčerpala i LB, který jinak propadl, nebyl tento výsledek zklamáním a „rozhodnutí nevytvořit socialistický blok, který by sdružoval i strany, jež odešly z KSČM, jako prozíravý, neboť zde nebyl prostor pro vytvoření postkomunistické strany se socialistickým zaměřením“ [Fiala, Holtzer 1999: 127].

¹³ Strana Levý blok (LB) vznikla v létě 1993 kolem J. Ortmana a M. Stiborové, kteří byli zvoleni za koalici LB. Zaregistrována byla 18. 8. 1993.

¹⁴ 31. května 1994 ukončila koalice LB svou činnost a rozpadla se, neboť se s KSČM a dalšími levicovými subjekty nebyla s to dohodnout na vzájemné spolupráci.

V tomto období se KSČM začala profilovat na zahraničně politických tématech, které souvisely s integrací ČR do evropských a euroatlantických struktur, tj. odpor vůči vstupu ČR do NATO a EU a proti uzavření českoněmecké deklarace. To jí mělo zároveň umožnit prokázat své postoje a odvrátit nebezpečí možného přechodu části členské základny k Štěpánově SČK [Fiala, Holtzer 1999].

V mimořádných parlamentních volbách¹⁵ v roce 1998 KSČM získala 11,3 % hlasů a stala se tak třetí nejsilnější stranou. V komunálních volbách, které se konaly rovněž v tomto roce získala 13,58 % hlasů, což byl opět třetí nejvyšší počet.

Od roku 1999 postupně začínají ve výzkumech veřejného mínění růst preference KSČM a přestože strana stále nemá dostatečný koaliční potenciál, postupně se stává středem pozornosti a roste její sebevědomí. Díky opoziční smlouvě, kterou mezi sebou uzavřely ČSSD a ODS a která se týkala podpory menšinové vlády, výrazně posílila pozice KSČM v parlamentu, která mohla podmiňovat např. schválení deficitních státních rozpočtů ústupky ČSSD např. při privatizaci státních podniků či opatřeních, které KSČM považovala za sociálně nepříznivé [Dokumenty V. sjezdu KSČM: 71-72].

3. - 5. prosince 1999 proběhl V. sjezd, který opět potvrdil v čele M. Grebeníčka. Strana se v této době snaží posílit svou pozici a buduje si image levicové strany nepošpiněné korupčními skandály. Potvrzuje nastolené směřování strany v rámci neokomunistického proudu a jako jeden z hlavních cílů si klade zintenzivnění práce s mládeží [Dokumenty V. sjezdu], což odráží nesporný fakt, že strana stárne a nezískává dostatečné množství nových členů¹⁶.

Ke konci roku 2001 se české soudy začínají zabývat 6 nejvýznamnějšími kauzami, které souvisely s působením KSČ před listopadem 1989¹⁷. Tyto mediální případy však ve svém důsledku nevedly k oslabení volebních preferencí KSČM. Ve volební kampani se snažila zapůsobit „omlazením“ svých kandidátů, kdy na třetích postupových místech postavila bezpartijní jednadvacetiletou Kateřinu Konečnou kandidující v Moravskoslezském kraji a triadvacetiletého komunistu Stanislava Holubce v Královéhradeckém kraji. Výsledky voleb v roce 2002 pak znamenaly pro

¹⁵ Tyto volby byly způsobeny rozpadem vládní ODS, ve které vnitřní rozpory vládnoucí vyvrcholily tzv. „Sarajevským atentátem“ a rozštěpením ODS na ODS a Unii svobody, spolu s labilní koalicí s podporou 99 hlasů ODS, ODA a KDU-ČSL v poslanecké sněmovně.

¹⁶ Touto problematikou se budu detailněji zabývat v následující subkapitole.

¹⁷ Mezi obviněnými stáli vysocí představitelé KSČ té doby (Jakeš, Lenárt, Štrougal) a příslušníci STB, mezi nimiž byl i otec předsedy KSČM M. Grebeníčka. Tento případ byl obzvláště sledován a obhajoba byla obviňována z toho, že se záměrně snaží vyhýbat soudnímu přelíčení odkazující se na zdravotní stav obžalovaného. Tento případ nakonec skončil v důsledku úmrtí obžalovaného.

stranu „obhajobu“ třetího místa nejsilnější parlamentní politické strany a navíc i posílení svých pozic. Bylo to i v důsledku rekordně nízké volební účasti, což způsobilo, že vysoce disciplinovaní voliči KSČM získali pro stranu mnohem silnější pozici.

Ačkoli se KSČM nepodařilo vstoupit do vlády, přestože by tak s ČSSD mohla vytvořit většinu 111 hlasů, zaznamenala další krok na cestě k vystoupení z politické izolace, neboť díky nestabilní většině 101 hlasů ve sněmovně získala v parlamentu post jednoho z místopředsedů.

IV.1.II 2003 – 2006 Hledání nové cesty

Významný úspěch pak KSČM dosáhla v roce 2003, kdy proběhly volby nového prezidenta. Nový prezident Václav Klaus, který při několikanásobných opakovaných volbách nakonec získal i podporu několika komunistických poslanců, splnil svůj předvolební slib a pozval KSČM poprvé od roku 1990 k jednání s představiteli ostatních parlamentních stran na zámek v Lánech¹⁸.

V červenci roku 2003 pak volební preference KSČM poprvé překonaly ČSSD od jejího nástupu k moci a postupně začala v průzkumech voličské přízně obsazovat 2. pozici mezi parlamentními stranami.

Další významnou kapitolou ve vývoji strany představoval VI. sjezd, který se uskutečnil v květnu roku 2004. Zde se poprvé od roku 1993 znovu objevil boj o směřování strany. Stávajícího předsedu, který reprezentuje neokomunistický směr nastavený na III. sjezdu strany v roce 1993, vyzvali hned tři protikandidáti – místopředseda V. Exner, který reprezentuje ortodoxní křídlo, současný předseda V. Filipem, který je považován za umírněného komunistu a člena reformního křídla, a M. Ransdorf, který ač sám otec původního neokomunistického proudu, vystoupil s názorem na radikální změnu politiky strany a její otevření se transformaci. O síle této změny svědčí i to, že představitelé těchto reformních proudů, kteří byli i čelními reprezentanty strany, se veřejně v médiích vyslovili pro omluvu (resp. její zopakování po 15 letech) za skutky, které na českém národu spáchala předlistopadová komunistická strana [Právo, 23. 5. 2005: 3].

M. Grebeníček vyhrál volby ve 2. kole, a to poměrně těsně, když o 20 hlasů porazil V. Filipa. V KSČM se tak daly do pohybu opět vnitřní boje o směřování strany a do té doby neochvějný předseda Grebeníček a jím reprezentovaný tradiční

¹⁸ Na rozdíl od Václava Havla, který si reprezentanty KSČM na jednání do prezidentského paláce nikdy nepozval a stále tak KSČM z tohoto pohledu ostrakizoval.

směr již neměl tak silnou podporu jako dříve, což ještě umocnil svou kritikou na adresu předsedy M. Ransdorfa¹⁹. Přestože si KSČM udržela svůj tradiční politický kurs, zvolení V. Filipa za místopředsedu a iniciativa M. Ransdorfa svědčí o tom, že se KSČM dostává postupně na politické rozcestí. To nemohly změnit ani personální změny, o které se snažil M. Grebeníček po svém zvolení²⁰.

Během vládní krize v roce 2005 a při vyšetřování korupčních afér spojených s privatizací státního podniku Unipetrol²¹, se dále prohloubila spolupráce KSČM a ČSSD, jež se významně projevila při společném hlasování v poslanecké sněmovně²². To vyvolalo diskusi o tom, zda-li je čas, aby KSČM vystoupila z politické izolace a definitivně se zbavila svého stigmatu.

Tyto domněnky pak posílilo i odstoupení M. Grebeníčka v září téhož roku, kdy kritizoval odklon od programové orientace strany a ambice některých kolegů a kdy prohlásil, že nechce být přítěž před nadcházejícími volbami [iDnes.cz, 12. 9. 2005]. Zároveň se objevily názory, že toto gesto a následné zvolení Vojtěcha Filipa za nového předsedu strany má dále posílit spolupráci mezi ČSSD a KSČM, kdy nový předseda představuje daleko vstřícnější a lépe vnímanou osobnost pro vytvoření koalice.

Těsná spolupráce s ČSSD na parlamentní půdě²³ pak pokračovala i přesto, že v říjnu roku 2005 prohlásil předseda ČSSD J. Paroubek, že přímá spolupráce s KSČM, tedy vytvoření vládní koalice, není možná kvůli odpovědnosti za totalitní režim v letech 1948 – 1989, i když zároveň dodal, že nevyklučuje budoucí

¹⁹ M. Ransdorf, který před volbami sliboval, že „KSČM přemění v moderní vlivnou stranu a dovede ji k volebnímu vítězství a tím i k moci“, vystoupil proti M. Grebeníčkově nejostřeji a označil jej za „politika, který toho není schopen“, a zároveň prohlásil, že „ho mnozí volit nebudou proto, že by mohla KSČM pod jeho vedením vyhrát volby, a oni se toho bojí, protože nevědí, co by si s mocí počali“ [Lidové noviny, 15. 5. 2004: 5], u kandidátů získal pouhých 25 hlasů a po volbách se rozhodl neobhajovat pozici místopředsedy.

²⁰ Šlo o nahrazení prvního místopředsedy Vlastimila Balína, považovaného za reformnějšího komunistu, loajálnějším Karlem Klimšou a neúspěšný pokus odebrat svému kritikovi a reformistovi J. Dolejšovi vedení teoretickoanalytického pracoviště a dosadit do jeho čela V. Exnera [Lidové noviny, 7. 6. 2004: 2].

²¹ Tuto krizi vyvolala aféra spojená s neobjasněným financováním nákupu bytu tehdejšího premiéra za ČSSD S. Grosse. KSČM dále podpořila ČSSD při vytvoření vyšetřovací komise ke korupční kauze Unipetrol, ve které měli vedoucí představitelé vlády a ČSSD přijmout úplatek od polské společnosti KPN Orlen, která získala státní podíl v této státem kontrolované firmě.

²² To se projevilo zejména při společném hlasování o novelizaci zákoníku práce, který se nelíbil pravicovým politikům a ekonomům společně se svazem zaměstnavatelů. ČSSD pak zamítla senátní návrh novely trestního zákona, který obsahoval výslovný zákaz propagace komunismu, jež vycházel z iniciativy pravicových senátorů. Stejně tak získala KSČM u předsedy ČSSD podporu pro přijetí zákona, který by zrušil lustrace, což lze považovat za určitý příznak budoucí spolupráce, a to i přes to, že část vedení ČSSD a zejména ostatní parlamentní strany se ostře postavili proti a lustrace tak zrušeny nebyly [Lidové noviny, 25. 11. 2005: 1].

²³ V září téhož roku uvedl místopředseda ČSSD Sobotka, že do voleb hodlají přijmout 51 zákonů, pro jejichž podporu bude ČSSD v případě neshody s koaličními partnery hledat podporu i u opozice, tedy i u KSČM [Právo, 19. 11. 2005: 2].

menšinovou vládu s podporou komunistů. Na to předseda KSČM zase vyjádřil názor, že jeho strana je připravena na podporu menšinové vlády ČSSD [Právo, 17. 10. 2005: 3].

Nicméně výsledky parlamentních voleb 2006 však na situaci KSČM nic podstatného nezměnily, neboť KSČM nepotvrdila posílení svých pozic, které vykazovala ve volebních preferencích během roku 2005 a naopak zisk necelých 13 % bylo pro KSČM velkým zklamáním. Ukázalo se, že nárůst volebních preferencí byl způsoben zklamáním voličů ČSSD, kteří se po vyřešení krize v ČSSD k této straně svými hlasy ve volbách přiklonili zpět. Stigma, které stranu i nadále provází, se pak odrazilo v momentě, kdy při povolebním vyjednávání byl odvolán předseda KDU-ČSL za to, že byl ochoten vstoupit do vlády s ČSSD, která by se opírala o tichou podporu KSČM.

IV.II Přeměna typu strany

Proměny KSČM za posledních 16 let se asi nejvíce odrazilo ve vývoji členské základny, jež má velmi podstatný vliv jak na její další směřování v rámci českého politického spektra, tak i na uspořádání strany jako takové. Pro účely zkoumání identity členů jsem proto provedl krátkou analýzu typu organizace KSČM jako politické strany, což mi posloužilo jako odrazový rámec pro další heuristické pátrání. Na základě této analýzy jsem KSČM označil jako masovou politickou stranu, která je charakterizována organizovaným členstvím, formálními strukturami, schůzemi, využíváním členských příspěvků jako hlavního zdroje financování, používáním stranického tisku a jiných na stranu napojených komunikačních kanálů jako hlavní komunikační nástroje a především jasně definovaným volebním programem určeným, díky kterému strana působí jako „reprezentant předem definovaných sektorů společnosti“ [Katz, Mair, vol. 1, no. 1: 11].

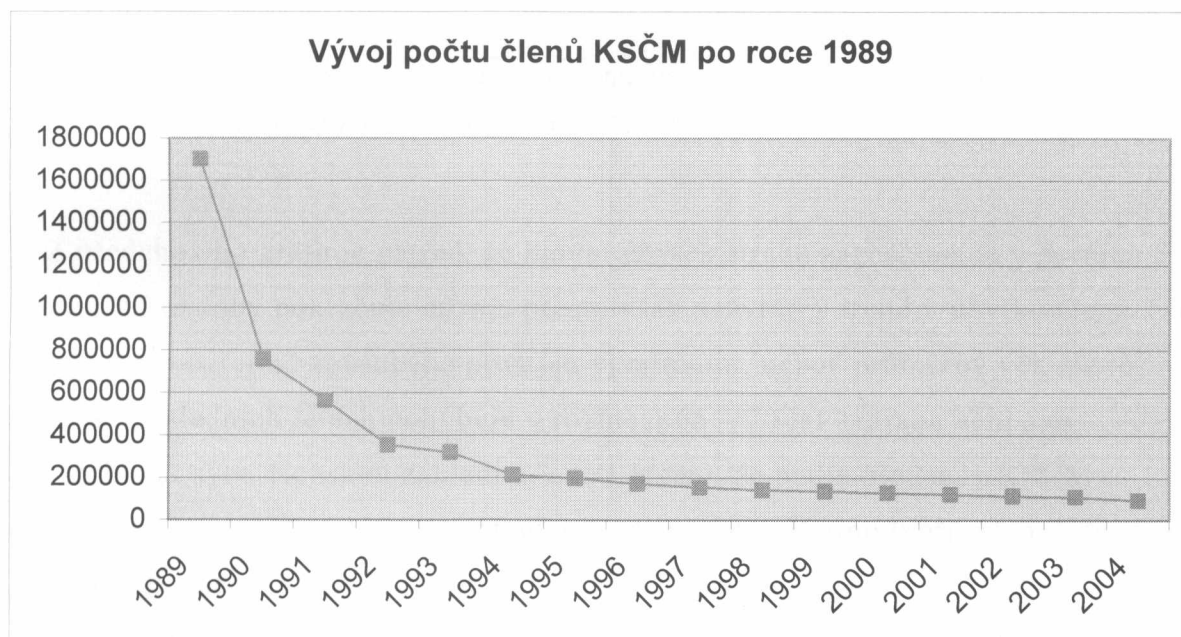
Charakteru masové strany odpovídal i počet členů, který se však po roce 1989 začal trvale snižovat a v roce 2004 poklesl pod 100 tisíc. Následující tabulka a graf zobrazují vývoj počtu členů strany v letech 1989 – 2004:

Vývoj počtu členů KSČM po roce 1989

Rok	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996
Počet členů	1701085	756120	562529	354549	317104	212714	196224	171323
Rok	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Počet členů	154923	142490	136516	128346	120673	113027	107813	94 394

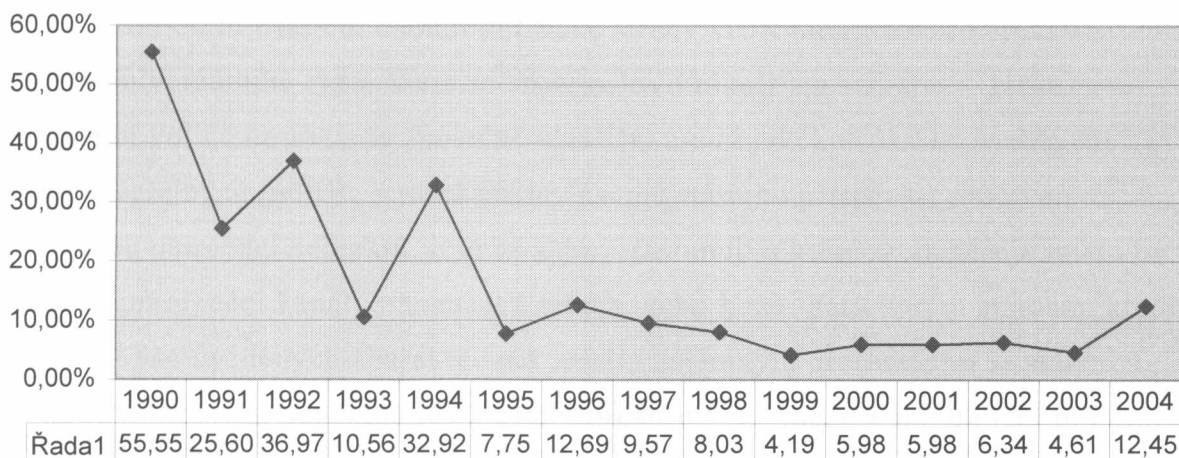
Zdroj dat: Linek 2004, Fiala, Holtzer 1999.

Vývoj počtu členů KSČM po roce 1989

Tyto změny jsou lépe patrné, pokud srovnáme procentní úbytky počtu členů za tyto roky, viz následující tabulka s grafem:

Roční úbytky členů KSČM (%)

Z předchozího grafu je patrné, že hlavní úbytek strana zaznamenala v prvních 5 letech a od té doby pokračuje mírný, přesto však nezvratný trend v úbytku členů. Tato změna je samozřejmě způsobena prostým vymíráním, neboť průměrný věk členů strany se posledních letech pohybuje v rozmezí 65 – 70 let a strana není s to reprodukovat svou členskou základnu, a to i přesto, že podle předsedy KSČM Vojtěcha Filipa největší část nových členů, celou jednu třetinu tvoří mladí lidé mezi 18 a 25 lety, většinou středoškoláci a vyučení [Lidové noviny, 15.11. 2005: 5]. Na ty se KSČM orientuje již od svého sjezdu v roce 1999, na kterém její předseda Miloslav Grebeníček vyzval k zintenzivnění práce s mládeží [Dokumenty k V. sjezdu KSČM: 157]. Roční přírůstky kolem 500 – 600 lidí z posledních let však přesto stěží zastaví výrazný úbytek členů způsobením vymíráním strany.

Obdobný vývoj získáme při porovnání vývoje členské základny v Dubí a v (bývalém) okrese Teplice, kde je průměrný věk členů shodně 69 let, viz Příloha č. 1 a 2.

V současné době tak můžeme prohlásit, že KSČM jako jediná ze současných politických stran v ČR splňuje alespoň částečně kritéria pro to, aby mohla být označena za masovou stranu. Stále se spoléhá na kvantitu svých členů a na jejich sociální status, jenž se dá vyjádřit jako periferní – nemajetní, nezaměstnaní, neúspěšní, dezintegrovaní [Fiala, Holtzer 1999], kromě finančních toků od státu čerpá své finanční zdroje zejména z drobných členských příspěvků, má jasné vymezenou strukturu a organizaci svých členů, dobře fungující vlastní informační

kanály (stranický tisk Haló noviny a Naše pravda) a deklaruje zejména zájmy sociální skupiny, kterou reprezentuje.

Na rozdíl od ní bychom ostatní politické strany v ČR mohli zařadit spíše ke stranám univerzálního typu, které se snaží oslovit nikoli jen své členy, respektive homogenní voliče na základě společné identity, nýbrž jakékoli voliče souhlasící s návrhy veřejných politik, jejichž příjmy kromě státního příspěvku spočívají zejména na patronaci subjektů, jejichž zájmy zastupují a které se zaměřuje místo na vlastní komunikační kanály na masová média, nebo k tzv. kartelovým stranám, které se kromě výše uvedených charakteristik snaží vzájemným prorůstáním se státem a prostřednictvím vzájemné dohody s ostatními stranami omezit konkurenční prostředí na poli politických stran [Katz, Mair: 6].

V důsledku těchto změn pak voliči nemají zájem o členství v politických stranách a daleko více se zajímají o jiné skupiny, se kterými se mohou lépe ztotožnit a kde mohou mít mnohem větší vliv, nebo své členství v politické straně využívají jako možnost ovlivnění komunální politiky a problémů, jež se vyskytují v místě, kde žijí a kde mají tudíž mnohem větší šanci uspět.

KSČM tak v současné době stojí na prahu změny, která možná přinese výrazný posun ve vnímání sebe sama jak vlastními členy, tak veřejností. Asi nejlépe lze tento fakt demonstrovat na svém postoji k předlistopadové minulosti a názvu své strany, na kterém lze dobře vyjádřit tento vývoj.

IV.III KSČM a komunální politika

KSČM se v rámci komunální politiky se v současné době nachází v pozici „mezi izolací a účastí“ [Perron 1998: 78]. Zejména v menších obcích proto dochází k tomu, že faktor vnímání pravicovosti nebo levicovosti, resp. příslušnosti ke konkrétní straně a její ideovosti ztrácí svůj význam a naopak se do popředí dostává faktor osobních vztahů. Catherine Perron [1998: 78] ve své práci o politických elitách v Plzni uvádí: „Jsou-li komunisté nadále symbolicky drženi stranou výkonu moci, osobně je nikdo neopomíná. Činnost komunistických poslanců je brána vážně a jejich účast ostatní strany berou, ba si jí váží.“

Tento stav je možné doložit i na množících se případech koalice KSČM a ODS. Ty jsou v rámci ODS často podrobovány velké kritice politickými špičkami této strany a již několikrát došlo k tomu, že místní organizace byly kvůli uzavření

takovéto koalice zrušeny. To se stalo i v roce 2003 v Dubí, kde byla organizace ODS zrušena a následně obnovena s úplně novým osazenstvem. Tato situace se dotkla i větších měst, jako např. Znojma, kde po volbách v roce 1998 vznikla koalice mezi KSČM, ČSSD a ODS a kde funkci místostarostky získala členka KSČM. Postoj zástupců ODS vyjádřil tamější radní Josef Molín, který je bývalým poslancem parlamentu a předsedou oblastní organizace ODS: „Nemůžeme přece nadřazovat abstraktní politické principy zájmům našeho města... Nesmíme se na věc dívat optikou velké politiky. Tady se všichni známe a nejde nám o politická gesta.“ [Respekt 22.3.1999].

To však nic nemění na tom, že zejména ODS vidí jakoukoli spolupráci svých členských organizací ve vedení radnic jako nežádoucí, což potvrdila na svém listopadovém kongresu v roce 2006, kdy oficiálně zakázala svým straníkům spolupráci s komunisty a za jeho porušení hrozí „neposlušným“ místním pobočkám strany jejich zrušení²⁴. Vedení strany na svém kongresu vyzvalo všechny své organizace, aby „učinily vše pro izolaci komunistů v regionech a při každé příležitosti poukazovaly na jejich hanebnou minulost a pro demokracii nebezpečnou přítomnost“ [Lidovky.cz 21.11.2006].

Význam a pozici komunistické strany na lokální úrovni může zároveň posilovat i její „stabilita“, neboť zejména v menších obcích dochází k tomu, že kandidáti pendlují mezi jednotlivými politickými subjekty a zcela se tak ztrácí přehled o tom, kdo za koho v minulosti kandidoval. Tento fakt pak nabývá na intenzitě v obcích, ve kterých existují soutěživé systémy, jež vedou k vysokému počtu kandidujících politických subjektů [Jüptner 2004].

Tak to mu bylo v minulých letech i v Dubí, ve kterém ve volbách do místního zastupitelstva kandidovalo v letech 1998 a 2006 9 subjektů a v roce 2002 dokonce 13 subjektů²⁵. Zároveň docházelo k tomu, že někteří kandidáti se v každých volbách objevovali na listině jiné politické strany, rozpory mezi vedoucími představiteli jednotlivých stran vedly k jejich rozštěpení, zániku a účelovém spojování pro kandidaturu v dalších volbách. Rovněž se v Dubí vyskytoval negativní jev, kdy zvolení kandidáti těsně po volbách odstupovali a přenechávali své místo lídrům

²⁴ Jedná se např. o města Humpolec, Žatec, Klášterec nad Ohří, Roudnice nad Labem, Ivanovice, Staré město nebo Nové strašecí [Lidovky.cz 21.11.2006].

²⁵ Petr Jüptner [2004: 86] ve své práci uvádí, že ve zkoumaných menších středních obcích (s počtem obyvatel mezi 1701 a 9000) se počet kandidujících subjektů pohyboval od 2 do 10 s průměrem přesahujícím hodnotu 5.

stran, kteří nezískali dostatek preferenčních hlasů, nebo kteří byli záměrně zařazeni za kandidáty, kteří měli přitáhnout stranám voliče.

Velký počet kandidujících subjektů a přechody členů mezi nimi je v Dubí způsoben existencí různých zájmů při řešení problémů města, jako např. problémy s tranzitní kamionovou dopravou středem města, prostituce, privatizace a správa obecního majetku nebo např. reorganizace a redukce počtu základních škol v důsledku klesajícího počtu žáků. Již tak dost napjatou situaci v Dubí pak rozdmýchaly povodně a řešení jejich následků v roce 2002, kdy došlo i již zmíněnému „rekordnímu“ počtu kandidujících subjektů do zastupitelstva.

Tento fakt potvrzuje i pohled OV KSČM v Teplicích na povolební situaci v Dubí: „Po radosti z vítězství však nastane okamžik pravdy a to jsou ustavující zasedání zastupitelstev.... V Bílině se výrazné vítězství nepromítne do obsazení vedení města. Jak mi řekl jeden kolega ze zastupitelstva: „Hraje se tam o velké peníze a do toho nemusíte vidět“... my jsme se dohodli a občané nám již do toho nemají co mluvit. Nejúspěšnější komunisté mají být řadovými členy zastupitelstva... Druhá místa jsme získali v nepřehledném Dubí a také v Košřanech.“ [Informační leták OV KSČM Teplice k výsledkům voleb 1998].

Postavení KSČM v Dubí tak mohou po tvrdit samotné výsledky voleb, kdy od prvních voleb v roce 1990 do roku 2002 vždy získala min. jedno místo v Radě města a dvakrát se zástupce strany stal dokonce místostarostou. O její pozici též svědčí fakt, že dva zastupitelé za KSČM byli dvakrát nezávisle na sobě zvoleni na základě preferenčních hlasů, a to v jednom případě z 8, resp. 7. místa a v druhém dokonce ze 16., resp. 11. místa na kandidátní listině.

V neposlední řadě se situace v Dubí odrazila i na výpovědích respondentů, kdy na otázku, zda-li se zástupci jednotlivých stran v Dubí mohou dohodnout na společném postupu řešení problémů, odpovídali všichni svorně, že nikoliv a zdůvodňovali to buď osobními averzemi mezi zastupiteli, jako např. Jiřina: „*Tady je to příliš osobní, bych řekla*“ nebo Jitka: „*To záleží na těch lidech, který tam jsou a já to v těch osobnostech, který tady jsou v současné době nevidím.*“ Zajímavě vyzněly i odpovědi na otázku, jaká je pozice KSČM v komunální politice v Dubí. V odpovědích se objevoval prvek stigmatizace: „*Přece jenom se na nás pohlíží jako na pozůstatky té bývalé totalitní KSČ*“ (Marta) nebo bylo jednání ostatních stran za ve vztahu ke KSČM považováno za ryze účelové: „*Když Vás jako komunisty budem potřebovat, tak vás oslovíme, ale jinak nám do toho nekecejte.*“ (Josef). Na druhé straně

obsahovaly odpovědi pozitivní hodnocení postavení KSČM v Dubí: „*Já si myslím, že my jako tady nemáme špatný postavení, když znáte tu naši opozici, jaká je, ta bude pořád proti a nejen proti naší straně, ale i proti celé té skupině, která je teďko vlastně u vedení*“ (Alena). Obdobně se vyjádřila např. Jitka: „*No, já bych řekla že na to, jaký jsou poměry v Dubí, kdy dochází k neustálým tahanicím o to, zda dojde k zvratu či ne, že tady máme docela dobrou pozici už v radě i z hlediska těch volebních výsledků, že tady v Dubí se našly i subjekty, který prostě s náma tu spolupráci mají.*“

IV.IV Perspektiva KSČM

Fiala, Holtzer [1999: 303] charakterizují perspektivu KSČM v rámci českého politického spektra tak, že:

1. Její pozice už není ohrožitelná právními prostředky, tj. nehrozí zákaz její existence, a odkazováním na minulost ji neoslabí, neboť zatím se část voličů k této minulosti hlásí a čím dále jsme od roku 89, tím ochabuje tlak na tuto stránku věci,
2. V dlouhodobém horizontu získá vyjednávací potenciál vůči ČSSD, min. v tom smyslu, že se ČSSD může opřít o možnost takovou koalici vůbec sestavit. Zároveň posílí na regionální úrovni v krajských a obecních zastupitelstvech. Dost možná bude tento vývoj záviset i na tom, zda KSČM změní svůj název.

Tyto závěry potvrzuje i předchozí analýza, ať již na republikové úrovni nebo konkrétně v Dubí. KSČM se v současné době dostává na rozcestí, které spočívá zejména v proměně členské základny a s tím spojeného směřování strany.

Zda-li se KSČM stane v budoucnu stranou s potenciálem na vytvoření vlády, tak záleží na její schopnosti vyrovnat se s kritikou svého předchůdce KSČ v období 1948 – 1989 a schopnosti přesvědčit své potenciální partnery a oponenty, že nepředstavuje hrozbu pro demokracii v této zemi. S tím pak souvisí i její zahraniční politika, zejména pak postoj k EU, NATO a některým státům, jako např. Kubě, Číně a KLDR.

Z tohoto důvodu dochází k určitému rozporu, kdy se strana navenek snaží prezentovat odklon od předlistopadových pořádků, resp. chyb, které se objevily během doby jejího vládnutí, avšak v projevech uvnitř strany spíše vyzdvihovala jejich klady [Fiala, Holtzer 1999: 137]. S tím je spojeno i to, zda-li bude KSČM i

nadále stigmatizována, což se kromě samotného koaličního potenciálu projevuje aktivitami směřovanými přímo proti KSČM²⁶.

Tento vývoj lze dobře dokumentovat i na MO KSČM v Dubí. Strana se na jedné straně snaží udržovat vztah se svými stávajícími členy, kteří si zachovávají postoje ke straně a její minulosti v tradicionalistickém duchu. Ti si vytvářejí si svůj literárně definovaný svět [Goffman 2003], k čemuž jim slouží zejména stranický tisk, jako jsou Haló noviny a Naše pravda, které reprezentují názory, na které se sami členové odkazují např. při rozhovorech mezi sebou nebo se mnou v roli tazatele a dále zdůrazňují svou příslušnost k vlastní skupině. Tak lze zároveň vysvětlit určité rituály nebo např. způsob oslovování mezi jednotlivými členy soudruhu a soudružko, které mají sloužit k posílení své odlišnosti: „*Samozřejmě o soudružce bych neměl říct, že je dáma, ale je to taková ta dáma, která se pohybovala ve vyšší politice, má velkej přehled, umí strašně decentně říct tomu člověku, že je vlastně naprostej trubec, aniž by ho to urazilo a donutí ho tou elegancí se zamyslet nad tím, co vlastně by neměl dělat, nebo by měl dělat jinak... O soudružkách se nemá říkat, že jsou to dámy a paní, soudružky jsou prostě soudružky. To není, jako že by to bylo neslušný nebo tak, ale naopak prostě. Každý si připojí, když někdo řekne, to je dáma, tak ježíš marjá, ona je fakt hraběnka, takovej ten nestraničekj přístup.*“ Rovněž akce, které jsou pořádány primárně pro členy strany mají jiný charakter (např. uctění památky obětí dělnického povstání u Duchcovského viaduktu) a je na nich používána zcela odlišná rétorika než na akcích, které jsou primárně určeny pro veřejnost. Velmi kriticky se o způsobu jejich vedení vyjádřil Josef: „*Proto říkám, já se snažím tu politiku na těch akcích odsunout. Protože ty lidi jsou dneska z té politiky strašně otrávený, naši vrchní představitelé, který, nejenom Ti naši, myslím vládu, který tam jsou, ty lidi, já to přeženu, z 85 % zklamali, naslibovali hory, doly, a neudělali to, proto ty lidi jako doufaj, že když na takovouhle akci přijdou, tak vědí, kdo to pořádá, protože jak mě,*

²⁶ Současně s posilováním volebních preferencí KSČM a její sblížení s ČSSD vyvolalo řadu aktivit a jak na parlamentní půdě, které se snaží o postavení komunistické ideologie, resp. KSČM, jakožto jejího nositele mimo zákon, tak i aktivit mimo ni, které mají varovat společnost před hrozbou návratu komunistů k moci a tím i možnosti ohrožení demokracie.

Do první kategorie náleží návrh novely trestního zákoníku senátorů Martina Mejstříka a Jaromíra Štětiny, který zakazoval jakoukoli propagaci komunismu pod trestem až osm let nepodmíněně a který by znamenal nutnost změny názvu KSČM. Tento návrh byl sice 6. října 2005 schválen v senátu, ale ministři ČSSD jej na jednání vlády zamítli a sněmovnou s největší pravděpodobností rovněž neprojde.

Do druhé kategorie aktivit můžeme zařadit např. petici za zrušení komunistů, kterou v říjnu 2005 podepsalo přes 50 tisíc občanů, trikem proti komunismu, během které mohli designéři vytvořit trička s antikomunistickými motivy, protikomunistický koncert k výročí 17. listopadu pod názvem „My mlčet nebudeme“, demonstrace před sídlem KSČM v ulici politických vězňů, která měla upozornit na „sílicí vliv komunistů“, nebo akci „S komunisty se nemluví“ či vystoupení antikomunistického aktivisty na prvomájovém mítinku na Pražské letně v roce 2005.

tak květu znaj, tak doufaj, že právě tomuhle se vyhnou. A mě se právě na těch našich vnitrostraníckých akcích trochu nelíbí, že to většinou začíná takovým dlouhosáhlým rozhovorem nebo, nechci říct, monologem někoho, kdo možná cejtí potřebu těm lidem sdělit nákej svůj názor a řek bych mnohdy za každou cenu. Ty lidi potom, si myslím, přemejšlej, jestli na tu další akci, byl' akci, která se koná po desátý, x-tý, nechci říct stý, jestli vůbec maj znova přijít, protože se tam setkaj jednou s tím, a ono podruhý a potřetí už tam radši nejdou. Říkám, já bych byl pro, aby samozřejmě, ano připomeňme si historii, tak to je třeba důležité, když si zmínil třeba ten viadukt, akce, ale náký moralizovat tam, politikovat moc, není to ten můj styl. "

 Akce pro veřejnost jsou pak „odlehčeny“ od výše zmíněné rétoriky a např. v Dubí nejsou často vykonávány pod hlavičkou KSČM, ale pod jménem osob (členů KSČM), které jej pořádají. To má za cíl neodradit je předem: „*Tak jedině, když takhle děláme, my ani nemůžem říct, že by jsme to udělali pod hlavičkou strany, to by nám tam nikdo nepřišel, musíme to vždycky dělat tak na půl v ilegalitě, víš, protože musíš vždycky najít nákou takovou šlamastyku, nebo takovej, já nevím, takovej nákej, aby tam lidi přišli, aby to bylo jako, že to dělaj komunisti, ale aby lidi nevěděli, že to dělaj komunisti. Rozumíš, takovej nákej fištrón se na ně musí navlíknout. Jako vloni, jak se dělal ten lampiónák, že jo, tak se dával do toho letáku lampiónovej průvod, ale ne pod hlavičkou KSČM. "* (Jarka).

 Rozpor mezi tradiční členskou základnou a potenciální novou vyjádřila ve své výpovědi i Marta: „*Optimální by bylo, kdyby se nám podařilo na základě toho, co nám říkají naši nebo lidé, kteří souhlasí s našimi myšlenkami, i když nejsou ve straně, nabídnout jim to členství do strany, ale myslím si, že to bude ještě chvílku trvat, než se nám podaří, začít takovou tu jinou, už dneska úplně novou generaci do tý strany dostávat. Myslím si, že k tomu důležitému zlomu může dojít až přirozeným úbytkem odejde ta dnešní starší členská základna, protože ono je někdy docela složité a těžké zbavit ty stávající členy těch názorů, které oni si přinesli z doby před těmi 15 lety. Oni jsou v tom pořád někteří velice konzervativní a to je na škodu té naší straně, protože oni se takovým způsobem i někde projevují a tím odrazují ty mladší lidi, kteří by možná do té naší strany vstoupili. Oni se nedokáží smířit s tím, že těžko můžeme dneska nákým způsobem kritizovat dění ve světě okolo nás, že se svět opravdu razantním způsobem změnil, že takové ty plápolavé řeči, kdy budeme kritizovat v našich zemích nebo v zemích okolo nás atd. z hlediska toho dřívějšího názoru socialistická společnost versus kapitalistická společnost, někdy mi to připadá,*

že oni si neuvědomili, jak se ta situace u nás dneska změnila, že fungujeme dneska taky v určitém stupni vývoje kapitalistického ekonomického systému a že není, není v současný době jiné cesty, než se snažit v téhle situaci pracovat, žít a umět se s tím taky trochu vyrovnat. Oni třeba vůbec nepochopili, v čem ta naše strana do roku 89 právě udělala takový velký chyby. “

Nicméně, přestože se o potřebě těchto změn v KSČM hovoří, ať už jde o oficiální dokumenty, nebo osobní výpovědi členů v MO KSČM, tyto změny nebudou probíhat zdaleka tak snadno, jak např. ukázal příklad Standy, který se rozhodl odejít z této členské organizace proto, že na kandidátku strany nebyl nasazen na první místo, neboť to obsadil po rozhodnutí výkonného výboru MO KSČM v souladu s usnesením ÚV strany, jež se konal po parlamentních volbách v červnu 2006, mladší člen výboru. Rozpor mezi proklamací a skutečným jednáním pak vyjadřuje i Standova výpověď o potřebách omladit stranu: *„Protože mám takovej pocit, v tomhle tom, že strana hodně zanedbala, mládež, mládež je to, co nám chybí. Možná ve větších městech, tam se jim daří, i když si myslím, že zrovna v rámci okresu Teplice to taky nebude možná dvakrát slavný. Nemůžu to posoudit, čísla neznám, ta mládež se dneska nehrne do žádnéjch stran, sem říkal, se některý snažili přetahovat naše mladý členy, takovýho Josefa chtěli třeba lidovci, taková je situace, protože občané dneska ničemu dvakrát nevěřej, díky tý dnešní politice, těch 15 let, když to tak řeknu, vedou tyhle ty strany, který s komunistama nechtěj nic mít.“* Zajímavý příklad o nesnadném prosazování změn podává i Josef, když popisuje případ z MO v Krupce: *„To je právě to, co já říkám, co mě trochu mrzí, že v komunistické straně na všech úrovních se pořád nejdřív řeší zásluhy, pak jestli k těm zásluhám je patřičnej věk a pak teprv, jestli ten člověk to může dělat. A strašně jsem se zasmál, když jsem zjistil, že soudruh, kterému je dneska přes padesát a měl by dělat předsedu základní organizace, městské organizace v Krupce, tak se tam ozval hlas, že ten soudruh není dostatečně starý a měl by mít větší zkušenosti. To mě strašně pobavilo.“*

V. Důvody členství v KSČM

Jak jsem již naznačil v úvodu své práce, za cíl svého snažení jsem si stanovil objasnění důvodů, které vedly a vedou členy KSČM k tomu, že zůstali v této straně po roce 1989, kdy po „sametové revoluci“ byla tato strana stigmatizována v důsledku politických změn, které způsobily pád předchozího režimu a návrat k demokracii. Na základě pátrání, ke kterému jsem využíval strukturovaných rozhovorů, pozorováním a studiem písemných materiálů MO KSČM Dubí, jsem se pokusil ověřit hypotézy důvodů členství, které jsem si stanovil na začátku svého výzkumu. Zároveň jsem se snažil o nalezení společných charakteristik jejich důvodů a tak vyvodit určité obecné závěry, které by mohly posloužit jako hypotézy o důvodech členství, jež by bylo možno aplikovat na KSČM jako celek.

V.1 Ideologie jako identita

První hypotéza o důvodech členství v KSČM, kterou jsem se snažil ověřit, byla, do jaké míry slouží členství v KSČM k tomu, aby vyjádřili své politické a názorové přesvědčení. Přestože se dalo předem předpokládat, že odpověď na tuto otázku bude minimálně u významné části členů strany kladná, existovala zde potenciální možnost, že jsou členy kvůli možnosti ovlivňovat prostřednictvím členství ve straně chod města. Tato eventualita měla opodstatnění nejen proto, že prostřednictvím angažovanosti v rámci politické strany lze komunální politiku provádět s nižšími náklady a efektivněji, nýbrž i proto, že kvůli častým přestupům jednotlivých politických představitelů mezi politickými subjekty v Dubí byla politická situace a vztahy mezi jednotlivými aktéry nepřehledná a nestabilní. Z toho důvodu mohlo být členství v této městské organizaci KSČM výhodné, neboť mohlo představovat určitý pevný bod, o který se, za předpokladu shodných pohledů na záležitosti města a názorů na řešení problémů v Dubí s ostatními členy strany, jež byli aktivní v komunální politice, mohli opřít.

Při hodnocení tohoto aspektu jsem vycházel primárně z polostrukturovaných rozhovorů, ve kterých jsem se jednotlivých členů dotazoval, na důvody jejich členství. Rovněž jsem vycházel i z pozorování na akcích pořádaných MO KSČM v Dubí, kterých jsem se zúčastnil jako pozorovatel.

V.I.I Proč vstoupili do strany a proč v ní vydrželi

Na otázku „Co vás do strany přivedlo?“, odpověděla většina dotázaných členů shodně, až na jednu výjimku, že vstoupili podo vlivem existence vzoru, nejčastěji pak rodičů nebo pod vlivem prostředí, ve kterém se pohybovali. Za typickou odpověď reflektující existenci vzoru rodičů a rodinného prostředí lze označit odpověď Josefa: „*Co mě do ní přivedlo, přivedlo mě do ní to, že jsem v tom vyrostl, tatínek byl funkcionář, léta letoucí, viděl jsem jakým způsobem dělá, co dělá, a proto jsem v tom pokračoval. Takhle, já trochu vždycky přehnaně tvrdím, že jsem se jako komunista narodil. Prostě v té myšlence jsem vyrůstal, mě to přišlo jako supr, že zrovna mezi těma lidma, těma komunistama, mezi kterejma jsem se pohyboval jako malej kluk, tak to byli takoví ty poctiví, ještě zapálený komunisti, který se snažili dělat všecko pro lidi, a mě to přišlo supr, že chodili a natírali lavičky, chodili a stavěli dětský hřiště, takže tam byl nákej asi ten, ta příčina toho, proč jsem neuvažoval vstoupit do jiný strany než do týhle.*“

Respondenti, kteří neudávali vzor, uváděli jako důvod vstupu do strany působení prostředí (zejména pracovního), ve kterém se pohybovali, viz odpověď Jarky: „*No to už jsem tenkrát byla zaměstnaná jako v průzkumu a respektive měli na mě vliv ty známí, co tam se mnou dělali..., přišli za mnou, nabídli mi to, abych vstoupila, jestli bych nevstoupila, atd. a tenkrát byl docela takovej příznivej, příznivá doba, kdy hodně lidí říkalo, abych tam vstoupila, abych přispěla něčím, aby ta, prostě aby to šlo nahoru.*“ Dva respondenti rovněž vypověděli, že před vstupem již byli aktivní ve svazu mládeže.

Ve třech odpovědích se rovněž objevilo jako součást zdůvodnění slovo normální „*mě to připadalo normální*“. Právě ty odpovědi, která obsahovaly zmínku o „normálnosti“ vstupu do strany, nejlépe ukazuje na souhlas s ideologií strany a její vnitřní integraci v přesvědčení jednotlivých členů.

Jedinou výjimku mezi dotazovanými tvořila Alena, která jako důvod svého vstupu označila možnost zastávat funkci ředitelky mateřské školy, přičemž uvedla: „*Byla jsem přesvědčená, že to asi musí být, jestliže chci dělat tu ředitelku, takže asi je to jedna z podmínek té funkce.*“ Zároveň dodala, že: „*Nevstupovala jsem z žádnýho politickýho přesvědčení, teda v té době.*“

V.I.II Opuštění strany

Nicméně v zápětí k této odpovědi dodává: „*Dneska si myslím, proto jsem vlastně ze strany ani neodstoupila, protože si říkám, že ta strana se určitě přemění a přemění a to, co zatím ve straně hlásáme, nebo to, co se tam děje, si myslím, že je*

ku prospěchu člověka. Jo, že tam se nikde člověku škodit nechce. Tak jsem neměla důvod, proč bych z té strany odešla.“

Na otázku, zda-li někdy uvažovali o opuštění strany všichni shodně odpověděli, že nikoliv. Obdobně jako Alena se k důvodu setrvání ve straně, resp. k jejímu „neopuštění“ vyjadřovali ostatní členové, v jejichž výpovědích se objevovalo ztotožnění s představami o uspořádání společnosti na principech sociální spravedlnosti a rovnosti, které asi nejlépe vyjádřil ve své odpovědi Šimon: *„Protože si říkám, že když jsem někam jednou vstoupil a nechci být jako ty, co okamžitě práskli knížkou. Protože mám pořád sociální citění, dodneška mě rozčilujou neoprávněný obohacování a sociální nespravedlnosti, když podvodem přijde k miliónům a snažej se to zakamuflovat a zamést pod koberec, to mi strašně vadí. Pořád si myslím, že by ten svět měl být spravedlivější. A pořád mě rozčiluje, že i ve 21. století se pořád používají slova, u nás v Evropě a ČR, jako bída a sociálně slabí a bezdomovec a připadá mi, že se tím nikdo nezabývá mimo naši stranu.“*

Velmi silná sounáležitost ke straně se v této odpovědi projevila u Marty, která svůj postoj odůvodnila takřka „osobními závazky“ ke straně: *„Proč jsem nevystoupila, asi ze třech důvodů. Zaprvé jsem vyrostla v rodině, která byla silně levicově orientovaná a kde můj otec byl pracovitý čestný funkcionář, který pro tu společnost pracoval v Červeném kříži, ROH, u hasičů, v občanském výboru a ve svazu žen byl již tehdy odborným poradcem. Za druhé, 17. listopad mě zastihl jako politickou pracovníci okresního výboru KSČ Teplice. Znalo mě spousta lidí z mé účasti na jejich členských schůzích, kde jsem prezentovala stanoviska OV a úkoly ÚV, takže kdybych z té strany odstoupila v tomhle tom kritickém momentu, tak bych měla pocit, že jsem všem těm lidem lhala. Já jsem si uvědomovala, jaké chyby v práci s lidmi ta strana dělala, formalismus, nepřesné informace o dění ve státě i ve světě, ale přesto mi zůstalo to přesvědčení, a dneska zvláště, že to byla a je jediná strana, která je schopná a ochotná hájit zájmy běžných a obyčejných lidí. Třetí důvod byl ze soukromého života, kdy mi můj bývalý přítel položil nůž na krk a zeptal se mě, kdy vrátím průkaz, že on ho již poslal doporučeně na OV. Tak jsme se rozešli.“* V této odpovědi se skrývá kombinace příslušnosti ke KSČM na globální úrovni, která spočívá ve ztotožnění s ideologií strany, která „chrání zájmy obyčejných lidí“, i lokální úrovni, kdy respondentka nechce měnit své názory před lidmi v Teplicích. Zejména je však třeba zdůraznit, že členství je pro ni tak důležité, že proniká i do

nejosobnější sféry jejího života, kdy ve straně zůstává i přes odpor svého partnera, resp. je ochotna se partnera vzdát pro setrvání ve straně.

Poměrně velmi tolerantní pak byli respondenti k bývalým členům, kteří opustili stranu, zejména k těm, kteří, podle často zmiňovaného názoru, opustili stranu kvůli strachu ze ztráty zaměstnání, jako např. Jitka: *“No, úplně to neodsuzuju, protože já jsem se nedostala do tý, vzhledem k tomu, že jsem se musela naučit žít sama, tak jestliže to ohrožovalo třeba jejich zaměstnání, tak to můžu pochopit. Záleží na tom, jak ty lidi dál se chovaj k nám, co jsme zůstali.”* a to i přesto, že oni sami se s takovou praxí nikdy nesetkali. Ale převážně tolerantně se vyjadřovali i k těm „druhým“, tj. těm, které považovali za tzv. „prospěcháře“, jako např. Josef: *„Já s tím nemám problém, podám bejvalýmu komunistovi ruku, stejně jako současnýmu a naopak se spíš budu zajímat o to, proč odešel, abych ho pochopil, než abych ho odsoudil.“*

Nicméně v jedné z odpovědí na otázku, jestli uvažovali o opuštění strany, se objevilo odsouzení bývalých čelních představitelů strany, kteří ji opustili, a členů, kteří přešli do jiné strany: *„Já prostě neuznávám ty, který, a nikdy uznávat nebudu, ty který byli a byli vysoce postavení funkcionáři a okamžitě po tom s knížkou praštili, ba dokonce přešli třeba do ODSky a začali hlásat úplně jiný názory, než měli před tím, jo. Takže to u mě nebyli komunisti, to u mě byli členové, to byli u komunistů prospěcháři a byli tam ve straně jenom proto, aby z toho měli svůj osobní prospěch a znám spoustu bývalých členů, který by mohli ještě v současný době třeba pomoci ve městě a nepomůžou, takže jak říkám, já na tyhle lidi mám svůj velice vyhraněnej názor, že na ty, obzvlášť ty, jak říkám, co se překabátili, neuznávám a nikdy jsem neuvažoval a neuvažuju, jo nebejt členem žádný strany, ale abych přešel, se stát členem jiný strany, nikdy.“* (Šimon). Anna pak opuštění strany spojila přímo s vadou charakteru: *„Odpustit, odpustit asi těžko, protože já tohle to neschvaluju, a považuju to za takovej, za takovou velkou vadu charakteru. Jakmile člověk takovýhle způsobem zradí jednou, tak se mi nezdá, že to může bejt čestnej slušnej člověk. To už je jedno, ať zradíte v čemkoliv, no a můj vťah k těmhle těm lidem, no tak když je potkám běžně, podle toho jakej, když je to slušnej a jinak jako normální slušnej člověk, pozdraví, tak prohodit třeba pár zdvořilostních těch, a nebo vůbec ne, no a jinak, jinak abych se s takovejma lidma přátelila, to jako ani nemám v tom svém okruhu někoho, koho bych jako, kde by taková situace mohla nastat.“*

V.I.III KSČM a ti druzí

Zdaleka ne tak jednoznačné výsledky přinesla otázka, zda-li je členství v KSČM zárukou osobních kvalit člověka. Na jedné straně se objevily názory, že ti členové, kteří vydrželi ve straně po listopadu navzdory ostrakizaci KSČM a negativním postojům veřejnosti k této straně a jejím členům, tak prokázali osobní kvality, které spočívají ve stálosti svého názoru a hájení zájmů strany bez ohledu na svůj osobní prospěch, jak to vyjádřila Anna „*Já bych řekla, že ano a vůbec v dnešní době, jestliže někdo skutečně přes ty kampaně, přes to hanobení a přes to zůstává, a nebo se k tomu hlásí, takže to skutečně musí být člověk kvalitní, protože jinak nemohl, nemohl obstát. Protože to členství žádné prospěch nepřináší.*“

Na straně druhé se však objevily opačné názory, resp. názory, podle kterých členství ve straně žádné speciální kvality nezaručuje.

Na otázku čím se odlišuje KSČM od ostatních stran se respondenti opět jednoznačně shodli, že hlavním rozdílem a zároveň i pozitivem je sociální aspekt jejího volebního programu a hájení zájmů a potřeb sociálně slabších skupin obyvatel. V odpovědích na tuto otázku se rovněž vyskytovaly odpovědi o hájení zájmů pracujících, práce s členskou základnou a nebo vnitrostranická disciplína.

V jedné odpovědi dokonce zazněl názor, že KSČM je demokratická, což vyplývá z toho, že reprezentuje opoziční názory proti vládní linii a hájí zájmy pracujících, jak to definovala ve své odpovědi Anna: „*No já si myslím, že se odlišuje, a já na rozdíl od takový všeobecně deklarovaný, tý, si myslím, že je v současné době nejvíc demokratická, nebo že je víc demokratická, než ty všechny ostatní. To si myslím. A že to, co jí, to co se jí jako vyčítá a nebo tak, že to není pravda., že jí to vyčítají především ty, který jsou taky takový. Že skutečně ta strana je... v té své struktuře, tak ta je demokratická, o tom se nedá diskutovat, a v tom svém, v takový tý celkový činnosti, ... ale myslím si, že skutečně v posuzování, ať už je to v otázkách vnitropolitických, mezinárodních, tam že tedy skutečně opravdu hájí takový ty stanoviska demokratický a především tedy těch obyčejnejch lidí, práce...“*

V.I.IV Před rokem 1989 a po něm

Velmi silnou jednotu ve svých odpovědích projevíli členové na otázky, které se týkaly působení strany před rokem 1989. V odpovědích na otázku, zda-li mohou srovnat období před rokem 1989 se současností, zdůrazňovali všichni dotazovaní sociální jistoty, které komunistický režim zajišťoval, jako bylo právo na práci, bezplatná zdravotní péče nebo levné potraviny a spotřební zboží, ačkoli jedním

dechem dodávali, že v současné době je toto zboží k sehnání, ale za mnohem větší ceny „*Když to vezmu z toho jednoduchýho, naprosto jednoduchýho, co pro mě bylo tenkrát lepší, nemusel jsem přemýšlet, jestli si můžu dojít k zubaři ,protože by to mohlo stát peníze, který nemám. Nemusel jsem přemýšlet o tom, nedej bože, když mi dítě omarodí a omarodí nákou nemocí, kdy j á budu muset zase shromažďovat nějaký nekřesťanský peníze“* (Josef). Dále odkazovali na možnost rekreace několikrát ročně s dětmi: „*Já byl z šesti dětí a měl jsem mámu, měl jsem tátu, bydleli jsme v krásném bytě, měli jsme fungl novou škodovku, takže jsme měli na tu dobu velice dobrý auto, dvakrát třikrát ročně jsme jezdili na dovolenou, jezdili jsme na pionýrský tábory a opravdu, když to srovnám k tomu, jaký měli naši příjmy, i že jsme byli doma 4 děti a táta platil alimenty na 2 děti, moje nevlastní sourozence, tak opravdu nevím, co bych ty době vytknul.*“ (Josef), což si v současné době již nemohou ve stejné míře dovolit, přestože i zde často dodávali, že ta dovolená nebyla zahraniční, přičemž v současné době si dovolenou v zahraničí “u moře“ spousta občanů rovněž nemůže z finančních důvodů dovolit.

V odpovědích se rovněž často objevovala kritika nezaměstnanosti v současné době a zvýšení sociálních nerovností: „*Nelíbí se mi to, že prostě to vedení naše, ta vláda a to, nepřihlíží k dělnický třídě, já to řeknu tak, jak jsme se učili ve škole, jo, že prostě viděj jenom, teď se to rozdělilo, vid', inteligence a dělnická třída, kdyby těch malejch lidiček nebylo, tak voni by nemohli si diktovat takový prostě platy a to všechno, zapomínaj na ty lidi a teď sociální jistoty se ztratily. Především mě rozčílilo to, že byla vyjmutý ze zákona právo na práci. A tohle to, když se z toho košickýho vládního programu vyškrtlo, jo, tak jsem řekla a je konec. Bude nezaměstnanost a bude bída. Každěj na mě koukal jako slepec, to není možný, já jsem říkala, uvidíte za pár let, jak to dopadne, no a taky jsme, tam kde jsme.*“

Další typickou oblastí, kterou dotazovaní členové MO KSČM v Dubí zmiňovali, byla oblast bezpečnosti země. Jedná se tradičně o vyšší výskyt kriminality po roce 1989, zejména pak o zvýšený výskyt drog a celkový pocit bezpečí, např. ve vztahu k vlastním dětem. To vyjádřila např. Marta: „*...a taky ta bezpečnostní situace v této zemi byla úplně jiná. Nemusela jsem se bát pustit děti ven, nemusela jsem se bát jít v deset hodin od přítelkyně z návštěvy domů, nemusela jsem se bát nějakého většího onemocnění apod. Co byla velká chyba, takhle, měli jsme zavřené hranice, nemohlo se ven, ale mnoho špatného nemohlo taky dovnitř. Do téhle země, tak jak se uvolnila doba, uvolnily se hranice, jsme dneska členy EU, je to logický vývoj, nemůže malá*

země zůstat malým ostrůvkem uprostřed celé Evropy, přináší to další výhody pro tuto zemi, že jo, výměna zboží, pracovních sil, ale přináší to mnoho nebezpečí a rizik, ať už to primitivní, drogy, trestní posílení, nebo nárůst trestní činnosti, otevřely se hranice, do země se nahrnulo mnoho dalších utečenců uprchlíků z východu, kteří se snaží pokračovat dál tím směrem na západ...“

V.I.V Možnost návratu k socialismu

Silnou sounáležitost členů ke KSČM lze vyčíst z odpovědí na otázku, zda-li si myslí, že se společnost v budoucnosti vrátí k socialistickému zřízení a jak by se případně toto zřízení lišilo, kdy se odpovědi opět relativně shodovaly. Nikdo z dotazovaných sice nevěří, že se tento systém vrátí, ale zároveň si to velmi přejí. Překážku ve znovunastolení socialismu vidí zejména v nepříznivém mezinárodně politickém klimatu, kdy tuto změnu podmiňují vlnou celospolečenských změn ve více zemích obdobně, jako proběhl odklon od socialismu v roce 1989: *„Já to vidím tak, že pokud se to bude dít jenom v jednom státě, ať jsou to bejvalý, a nebude to ve více státech bejvalejch postkomunistických, když to takhle řekneme, státech, tak já to vidím tak, že by se to muselo zase jako v roce 89, začalo to v roce 88, hnout, když to řeknu takhle, ve více státech najednou, tzn. třeba v Polsku, tady v Čechách, na Slovensku, v Maďarsku a pak třeba i v, třeba i v těch tehdy řečeno západních státech, ve Francii, aby prostě ta cesta sociálně demokratická a komunistická, když to řeknu takhle, tak aby prostě ty lidi na to přišli postupně ve více státech, tak se zase dá věřit tomu, že by se ten socialismus nebo cesta k socialismu dala nastolit, jinak ne.“* (Šimon).

Několik členů jsou k možnému návratu k socialismu skeptičtí kvůli současné vnitropolitické situaci, jež takovému vývoji odporuje: *„Já si myslím, že se asi nevrátí, je to tak nastolený a dělá se všechno proto, aby se to nevrátilo. Si myslím, že tím se ani komunistická strana nemusí nijak zabývat, ani vynakládat velký úsilí, protože, nikdo asi nedovolí, aby se to vrátilo.“* (Alena), přičemž návratu např. podle Anny brání i existence nadnárodních společností: *„Neumím si představit, neumím si rozhodně, rozhodně dokud budou tyhle veliký mamutí, tyhle ty kapitalistický podniky, nebo jak bych je nazvala..., nadnárodní společnosti, náš ten velkej kapitál, když to vezmete, kdo vlastně tady má moc v rukou, dokud to bude existovat, no tak tam nemůže bejt, tam prostě to nelze, tam není prostor. Pro tuhleto politiku, to si myslím.“*

Na předchozí otázku pak volně navazoval dotaz, zda-li je pro společnost výhodnější střídání politických stran u moci nebo uchopení moci jednou stranou na delší dobu. I na tuto otázku odpovídali členové překvapivě shodně, že je dobré, aby se strany střídaly, leč polovina respondentů ihned svorně dodává, že by mělo vzniknout něco jako „vláda národní jednoty“ nebo „vláda lidu“, ve které by byly zastoupeny všechny politické strany, resp. celé spektrum politické reprezentace této země, jak to asi nejlépe vyjádřil Josef: *„Osobně, přestože bych to neměl říkat, protože samozřejmě každé straník by chtěl nebo měl chtít, aby ta naše strana tam byla nejvyšší a jediná, relativně, zase je to o tom, že já si myslím, že ta vláda by měla být vláda lidu. Vláda lidu se skládá z komunistů, odesáků, to by nemělo být, aby tady byla jedna vládnoucí třída. Mělo by se umožnit samozřejmě vyznání jakýkoliv politický strany, vyznání víry, ale mělo by to být opravdu na nějaký bázi tý spolupráce. Ne toho, že ten jeden bude vládnout a ty ostatní ne.“*

Druhá polovina členů pak odpověděla, že současná situace, kdy se strany střídají, stejně nikomu neprospívá, neboť výsledky, jichž česká společnost dosáhla za dobu od sametové revoluce, neprokazují, že by systém střídání politických stran byl efektivnější: *„Myslím si, že by nebylo dobré, kdyby se toho chopila jedna strana, ale nelíbí se mi, nebo myslím si, že za posledních 15 let se projevuje, že se ani neosvědčuje takové to každé 4 roky střídání politických stran, které jsou zrovna u vlády, protože jedna strana potom částečně neguje to, co ta předcházející strana, pokud vládla, vytvořila, nebo odsouhlasila, a tím se vývoj v této společnosti nesmírně zdržuje a myslím si, že dochází k velikým ekonomickým ztrátám.“* (Marta).

Alena na tuto otázku dokonce přímo odpověděla: *„Pokud tam bude jenom jedna strana, která bude diktovat, což asi se říkalo, že to dělala komunistická strana, tak se asi nic nezmění. Myslím si, že když by tam byla strana, která by byla tvárná, tak by to nebylo na škodu, a by tam ta jedna strana byla.“*

Součástí obsahu odpovědí na předchozí otázky, které se týkaly srovnání doby před rokem 1989, možnosti návratu společnosti k socialistickému zřízení a výhodnosti střídání politických subjektů v čele vládních institucí, bylo i vnímání vedoucí úlohy strany před rokem 1989 jako něco přirozeného, a to i přesto, že na otázku, jestli je pro společnosti výhodnější střídání politických stran a jejich programů, uváděli, že je potřeba existence více politických subjektů s možností střídání: *„Já jsem si v té, takhle, já jsem si jako dřív myslela, že i to zakotvení, že bylo méně formální. Že to tak nějak automaticky lidi přijímali a že to vzali za vlastní.“*

Že to ani nebylo třeba uzákonit, že to bylo v lidech a to byl můj velkej omyl, že jo, to jako já jsem to takhle brala. Bláhově jsem si myslela, že každěj může bejt tak přesvědčenej o tý myšlence třeba jako já.“ (Anna). Z toho podle mého názoru plyne i velká shoda v odpovědích na tuto otázku a zároveň tak lze osvětlit rozpor v jejich obsahu, kdy se většinou nepřímo přikláněli k vládě jednoho subjektu, ať už by to byla „tvárná strana“ nebo uskupení „vlády lidu“.

V.I.VI Schizofrenie vnímání

Marie Černá [2005] se ve své práci zabývá rozpory v líčení reality normalizačního socialismu jako „schizofrenii“, která byla obsažena „v tom, co se říkalo a psalo, co se vykazovalo veřejně a co se říkalo v jiných prostředích“. Autorka zkoumá, jak se vyrovnávali se životem v reálném socialismu vysokoškoláci, kteří na přelomu šedesátých a sedmdesátých let studovali nebo se začínali profesně realizovat. Součástí této schizofrenie bylo i vedení „pomyslného dialogu a interpretace, podle nichž členství v KSČ bylo jednoznačným projevem kolaborace s režimem a cítí nutnost obhájit svoje chování“, pro které je třeba „mobilizovat vznešenější vysvětlení a argumenty – solidarita, ideál sociální spravedlnosti, mladický idealismus atd.“ [Černá 2005]

Obdobné ospravedlňování přehmatů a omylů 40 let vlády komunistů bylo rovněž přítomno v odpovědích respondentů. Byla to především sociální spravedlnost, kterou obhajovali předchozí dobu vlády KSČ, ale v odpovědích se objevil i výše zmíněný mladický idealismus: „*Já jsem v tom vyrůstala, já jsem ten jejich názor sdílela, vstoupila jsem do toho svazu mládeže, tam jsme se tedy zapojili do té budovatelský práce, to bylo nadšení, to už si současný mladý neumí ani představit, já s odstupem času už úplně se divím a ani jako nedovedu si představit, jak jsme tenkrát vlastně žili, my jsme skutečně žili pro to budování a tak nějak jsme se, nechci říct, vyžívali, ale bylo z velikýho nadšení a z přesvědčení... víte ta spravedlivá společnost, to je něco, co už teďka vy mladý si nemůžete umět představit, ale my v té době, heleďte, mě bylo ve čtyřicátým osmým dvanáct, my sme byli pro to nadšení, my sme to chtěli, my sme samozřejmě do té vysoký politiky neviděli, to, co se tam dělalo taky špatně anebo tak, to sme neviděli, my sme viděli, my sme viděli ten dopad na ty lidi.“ (Anna).*

Zároveň se v odpovědích objevuje prvek nemožnosti posoudit dané události z optiky jednotlivce, který neměl dostatečné znalosti a informace k posouzení daných událostí. Tento aspekt je obsažen ve výpovědi Standy týkající se roku 1968: „*No né*

každý rozhodnutí v té době bylo asi, bylo nějakým způsobem ne zcela dobrý, ale moh' to posoudit v ten daný okamžik ten obyčejnej straník, ten občan, kterej prostě byl ve straně? Co pak může posoudit babička, která chodí do kostela, jestli papež mluví pravdu nebo nemluví? To jsou naprosto diametrální rozdíly, tohle nemohl nikdo posoudit. “ Standa rovněž bagatelizoval následné represe vůči politickému disentu: „No já netvrdím, to je každýho vlastní rozhodnutí, já netvrdím, že musel odejít, ale nesouhlasil, moh' odejít. A když třeba chtěl zůstat a nesouhlasil (otázka autora)? Ale no tak, Vážený pane kolego, já jsem neslyšel, že by někoho zatkli za to, že souhlasil nebo nesouhlasil s tím, že sem vstoupili nebo nevstoupili nebo že byl proti tomu, neslyšel jsem. A co Charta 77 (otázka autora)? Ale charta 77, kdy ta vznikla, ta nevznikla v 68. To jim teklo mlíko po bradě. Prostě to byl důsledek něčeho, určitý skupiny těch neschopnejch, to byl ten disent řízenej z venku, kterej tady podporoval určitou skupinu lidí, samozřejmě. “

Nemožnost posoudit historické události a jejich význam použil ve svém líčení vnímání tohoto problému i Josef, který tuto strategii využil pro obhajobu sebe sama: „Já říkám, já jako tohle neumím posoudit, protože tak, jako ste probírali na té vánoční besídce ten šedesátej osmej rok, tak to jsou věci, u kterejch jsem třeba nebyl, byl jsem tu v té době, kdy byl převrat, mě bylo řádově nákejch 14 let..., byl jsem v prváku, tak že mi mohlo bejt nákejch 15, 16, tak jsem vlastně neměl pojem skoro vůbec, co se děje. Nepatřil jsem k těm, co by hned vytahovali klíče, zvonili, byl jsem se třeba podívat, protože jsem dělal učiliště v Jílovim u Děčína, byl jsem se podívat v Děčíně na takový ty manifestaci, který se tam děly, abych vůbec věděl, co se tam děje, ale abych moh' hodnotit, proč se to stalo, co ty naši představitelé tehdejší udělali špatně, že těm lidem relativně došla trpělivost, nedokážu si představit. “

V.II Zájem o věci veřejné

Petr Jüptner [2004] uvádí ve své práci, že v obcích menší a střední velikosti²⁷ je běžné, že komunální politiku tvoří jakási „jádra“, která mají v obcích MSO členskou základnu zpravidla v rozmezí 1-30 členů a kolem nichž se kumuluje tzv. křoví, které představují kandidáti bez skutečného zájmu o zisk pozice člena zastupitelstva. Vzhledem k tomu, že KSČM v pěti volbách do obecního zastupitelstva v Dubí získala v průměru čtyři mandáty (jednou pět, třikrát čtyři a jednou tři) z celkových

²⁷ Autor uvádí rozmezí 1701 – 9000 obyvatel, kam spadá svou velikostí (cca 7800 obyvatel) i město Dubí.

21, dá se podle kandidátních listin a podle seznamu zvolených zástupců za KSČM dovodit, že jádro, které se skládá ze členů, jež byli za městskou organizaci v Dubí zvoleni nebo byli na kandidátce nasazeni na prvních pěti místech, tvoří v současné době skupina sedmi lidí.

Tito lidé se zároveň podílejí na vedení organizace a jsou, až na jednu výjimku, členy výkonného výboru strany, který má celkem 7 členů. Členy výboru jsou zejména bývalí předsedové MO KSČM v Dubí, místopředsedové a dlouholetí členové, kteří se podílejí na zajišťování aktivit výboru. K této skupině lze pak připočítat ještě 4 tzv. desítkáře, kteří chodí vybírat členské příspěvky a zúčastňují se jednání výboru. Jejich činností se budu dále zabývat v následující subkapitole. Celkem tedy jádro strany, které v sobě zahrnuje pravidelně se aktivně zapojující členy, čítá dvanáct členů.

V jádru MO KSČM v Dubí se tedy výrazně prolíná funkce zastupitelů, případně radních, resp. místostarostů s vedením strany. To je způsobeno i tím, že aby mohl člen být umístěn na kandidátní listině na předních, a tudíž i volitelných místech, musí se podílet i na aktivitách zajišťující chod strany, díky kterým se tak podílí na tom, že tato strana má šanci ve volbách kandidovat a získávat v něm pravidelně zastoupení.

Na tento fakt poukazuje ve své odpovědi na otázku, jak vidí svou budoucnost ve straně Josef: *„Takhle, já sám za sebe těžko budu hodnotit, protože určitě každého by měli hodnotit ty ostatní, ne já sám sebe. Já si myslím, že za dobu, kterou tady sem, sem pro Dubí něco udělal, myslím si, že jsem těm ostatním svým spolučlenům v Dubí ukázal, že opravdu ňákou snahu mám, že něco umím, ale jestli se dostanu třeba, vlastně jedinej postup na tý naší úrovni je to zastupitelstvo, jestli se tam dostanu nebo ne, je vysloveně na jejich hodnocení, protože já sebe nebudu navrhovat, na kterým místě na kandidátce mám být. A určitě pokud k hlasování dojde, tak se toho hlasování zdržím. Tak podle toho, na kterým místě mě navrhne ta naše základna, potažmo městský výbor, bude vidět, jak jsem tu práci udělal.“*

Z této výpovědi zároveň vyplývá, že u členů tohoto jádra je součástí jejich identity právě snaha ovlivňovat pozitivním způsobem chod města a zároveň tím pomoci získat straně hlasy ve volbách, což vyjadřuje ve své výpovědi např. Šimon: *„Tak vzhledem ke svému věku, kdy mi bude 58, budu pomáhat jak to pude, co mi zdravotní stav dovolí a v rámci města, městské organizace se budu snažit pomáhat co*

nejdýl, aby prostě ty komunisti byli cítit ve městě a vidělo se, že ta strana to dělá poctivě, a pro lidi, pro lidi ve městě a pro občany.“

V odpovědích na tuto otázku, uváděli členové tohoto jádra zejména ty aktivity, kterými se sami dlouhodobě zabývají jako např. Jitka: *„Já mám spíš ambice odborný a znalostní, takže bych se chtěla věnovat tomu“,* což opět potvrzuje, že součástí členské identity jádra městské organizace je zájem o věci veřejné a touha podílet se na chodu města, která je podpořena jejich profesní či zájmovou orientací.

Význam této dimenze členství u členů jádra se dále projevuje i v tom, že výsledky své práce pro město spojují se samotnou budoucností strany jako takové. V odpovědi na otázku „co by strana (v Dubí) mohla zlepšit“ spojují zlepšení jednotlivých oblastí veřejné sféry s možnostmi, jak přispět i k omlazení členské základny: *„Já bych to vnímal, jak jsem řek, že dělám do toho sportu, že bysme mohli ... být víc aktivní v tom, co se týče sportu. ... třeba já jsem měl tu myšlenku v rámci Phare ... dostat nějaký prostředky, nějaký finance na to, aby se, já to viděl konkrétně tady, kde chátrá a je nevyužitý sportoviště tady u SK Dubí, u Sokolovny, a udělat z toho pořádněj fotbalovej stadion nebo hřiště a myslím si, že v tom smyslu by ta naše strana mohla být aktivnější a mohla v tom, ale zase všechno je o penězích dneska, takže, ale vidím to v tomhle, podporu sportu, podporu vyžití mladejch a tím teda by se teda samozřejmě i ty mladý, když budou vidět, že to zařizovala KSČM, tak si myslim řekne, ty to dělaj dobře, ty pro nás něco dělaj a tím teda by se mohli přitáhnout, zapojit do tý činnosti, získat jako členy později.“* (Šimon).

V MO KSČM v Dubí dokonce došlo k tomu, že jeden ze členů jádra těsně před posledními komunálními volbami opustil členskou organizaci a odešel do jiné stranické organizace v Teplicích kvůli postavení na kandidátní listině. Tento jeho krok byl způsoben tím, že, jak uvedla Marta, : *„Jsme se ve výboru rozhodli respektovat názor ÚV KSČM, který vycházel z hodnocení parlamentních voleb, a do čela kandidátky jsme v obci postavili mladého člověka“.* Tento člen pak byl zařazen na druhé místo, což se ho podle výpovědi Marty *„osobně dotklo, nedbal na názor strany, že může dostat mnoho preferenčních hlasů a úplně odstoupil z kandidátky“.* I z tohoto jednání lze dobře vyvozovat, že působení v orgánech strany spolu s vykonáváním komunální politiky je pro členy jádra městské organizace významnou součástí jejich členské identity.

V.III Spolková činnost či členství ve straně

Jako třetí hypotéza, kterou jsem se pokusil ověřit v rámci šetření v MO KSČM v Dubí, bylo, zda je součástí členské identity zkoumaných členů i faktor přátelství s ostatními členy strany a zda-li tato organizace nefunguje jako společenské organizace či spolky. Tuto hypotézu specifikoval ve své práci Petr Jüptner [2004], kdy zkoumal zastoupení politických subjektů v zastupitelstvech obcí podle typu velikosti. Pro obce menší a střední velikosti pak uvádí, že poměr sil mezi nezávislými kandidáty a politickými stranami se se vzrůstající velikostí obcí v této kategorii mění ve prospěch politických stran. Autor pak tyto tvrdé výsledky relativizuje, neboť v těchto obcích fungují tyto politické strany jako „prázdné nádoby“, které jsou naplněny jednotlivými skupinami kandidátů, přičemž tradiční politické strany (jako např. KDU-ČSL nebo KSČM) pak fungují „spíše jako společenské organizace či spolky“ [Jüptner 2004: 88].

Při vyšetřování jsem se proto zaměřil na strukturu aktivit, které MO KSČM v Dubí zajišťuje. Aktivity pak lze rozdělit na ty, které jsou určeny pouze pro členy, a na ty, které jsou určeny primárně pro veřejnost. Jak už jsem předeslal v předchozí kapitole, akce pořádané pro veřejnost jednak MO KSČM v Dubí nepořádá pod svým jménem, kromě 1. máje, a nespojuje je jednodílná programová náplň. Navíc hojná účast veřejnosti na těchto akcích, která jednoznačně převyšuje účast vlastních členů městské organizace a která navíc podle Josefa, jenž tyto akce organizačně zajišťuje, není nijak hojná, spíše indikuje obecný zájem o zajímavý způsob strávení volného dopoledne či odpoledne, než nějakou spolkovou činnost, zvláště když jsou tyto aktivity brány jako součást oslovení potenciálních voličů a tedy i jako průběžná volební kampaň.

Pravidelné akce určené primárně pro členy strany pak lze rozdělit na jednání výboru městské organizace a členské schůze. Jednání výboru, která probíhají zhruba dvakrát do měsíce, se účastní vedení městské organizace a projednávají se na něm záležitosti, jako např. příprava volební kampaně, financování strany a vyúčtování jednotlivých akcí, které městská organizace pořádala, informace z okresního výboru určené pro jednotlivé městské organizace a zároveň záležitosti, které se týkají obsahu jednání Rady či zastupitelstva města. Tyto aktivity proto spadají do té části identity, kterou popisují v předchozí části této kapitoly.

Pravidelné členské schůze, které se konají čtyřikrát ročně, již ale takovýto charakter spolkové činnosti částečně mají, zvláště když dvě z nich jsou pravidelně pojímána jako setkání k výročí MDŽ a předvánoční posezení. Těchto jednání se účastní podle kvalifikovaných odhadů členů výboru kolem max. 25 – 30 lidí včetně samotného vedení MO KSČM v Dubí. Navíc jsou sdělení určená pro ty, kteří se dostaví, podávána pokud možno co nejstručněji na začátku jednání, které pak následuje např. hudebně taneční vystoupení dětí, které dochází do uměleckých kroužků organizovaných při zdejší škole. Následující program pak má ryze neformální charakter a plyne formou volné konverzace na libovolné téma.

Jak bylo uvedeno v předchozí subkapitole, ve straně působí též tzv. desítkáři, kteří zajišťují pravidelný výběr členských příspěvků. Součástí jejich činnosti je samozřejmě předávání informací z jednání výboru strany, přičemž tato setkání mají rovněž velmi neformální až přátelský charakter, jak uvádí Jiřina, která sama činnost desítkářky vykonává: *„Já to navíc ani nemám moc ráda, takový to chození, třeba nikoho, kromě paní S. nechodím navštěvovat domů, kromě členů strany, když chodím vybírat, tak to skutečně, to se tam, pokud mě pozvou dál, někdo mi to dá ve dveřích, někdo mě pozve dál, pozve mě na kafe, popovídáme si, většinou jsou to ti starší lidi, kteří nechodí na schůze, tak je to něco jinýho.“* Z této výpovědi je patrné, že tyto bližší kontakty při této činnosti mají nahodilý charakter a nejsou postaveny na hlubších vztazích.

Velmi specifický vztah má k městské organizaci místní klub seniorů, který vede jedna z členek dubské organizace KSČM a do kterého dochází pravidelně ještě jedna další členka a další dvě, jež jsou přítelkyně vedoucí klubu, příležitostně. Sama vedoucí klubu pak propojení aktivit popsala takto: *„Právě že nám dali výpověď v sokolovně, kde jsme měli schůzovnu, tak jsem dojednala, že výbor souhlasil s tím, že budeme schůzovat tam, v tom klubu. Tím pádem ta činnost se trošku prolíná, a můžu říct, že ještě i než jsme tam schůzovali, tak na takový větší akce jako to MDŽ a vánoční posezení jsme dělali tam, zároveň jsme i ty členky toho klubu vždycky přizvali, takže ty všechny získaly takovej kladnej vztah, to jsou vlastně naše sympatizantky, protože tam je jenom jedna, dvě jsme, je tam 16 lidí a z toho 2 jsme v KSČM... A ještě bývalá starostka, paní Kučerová, protože já dost jako ty svoje názory říkám, znaj mě a hodně lidí tak, jak při volbách jsem získala pro KSČM, takže jsem se dozvěděla, že paní Kučerová prohlásila, že jsme hnízdo starejch struktur. Takže to se mi podařilo... No snažím se to tam ovlivňovat. Ale ani moc nemusím,*

protože to jsou většinou, tak nejmladší je tam 61 let a maj opravdu takový rozumný názory. “

Avšak z relativně nízké četnosti těchto jednání a z nahodilosti kontaktů členů mimo vedení strany na těchto schůzích²⁸ lze stěží usuzovat, že charakter těchto aktivit zasahuje i do jejich členské identity. To navíc potvrzuje i následující část, ve které jsem se pokusil analyzovat, zda-li je přátelství mezi členy výrazným faktorem, který by ovlivňoval i jejich členskou identitu.

V.IV Přátelství jako součást členské identity

Při vyšetřování členské identity jsem se rovněž zaměřil na to, jestli jednotliví členové MO KSČM v Dubí mezi sebou udržují užší přátelské vztahy, a v případě, že ano, do jaké míry se pak tento fakt v jejich členské identitě odráží, nebo jestli jsou jejich vztahy postaveny na příslušnosti ke straně a spolupráci při vykonávání komunální politiky v Dubí.

Součástí strukturovaných rozhovorů byla i otázka, zda-li mají ve straně své přátele, na kterou odpověděli všichni dotazovaní kromě jednoho, že ano, nicméně velmi často udávali přátele z jiných městských organizací, nikoli z Dubí, jako např. Jitka: *„V Újezdečku, teda tady, tady až zas tak ne. Tady je to spíš po tý stránce povinnosti. Já nejsem ani Dubská, tudíž teda jako více méně tady jsem si přátele našla přes sport. Přes volejbal a tělocvičnu. A po tý stranický linii, s těma moc ne. “*

Při jmenování přátel uváděli respondenti obvykle jednu nebo dvě osoby, nicméně z jednotlivých odpovědí vyplývalo, že tyto vztahy nejsou nijak těsné. Takto se o přátelství se členy strany vyjádřil např. Josef: *„Takhle, pokud bych měl něk rozvíjet, jestli ty lidé, s kterými se tam setkávám, jsou přátelé, asi bych řek, že ne, protože, samozřejmě přátelství má určitou úroveň, znamená to o nějakým souladu, o tom, že ty lidi se navštěvují, trávěj spolu nákej čas, tady je to opravdu vyloženě na tý bázi stranicejch schůzí a nic víc. Mám tady samozřejmě něké, řek bych, skoro, skoro, teď to přeženu, kamarády, kdy se nebojím zvednout telefon a s problémkem se na ně obrátit, ale že by to bylo takový to správný kamarádství, kdy opravdu zavolám, hele, co děláte s manželem, manželkou v sobotu, přijďte k nám na buřty, ne, to tady není. “*

V předchozí Josefově odpovědi je zároveň částečně zodpovězena další otázka, na kterou respondenti odpovídali, a to zda-li se členy KSČM, resp. se svými přáteli ve

²⁸ Členové na těchto akcích často hovoří o tom, co dělali za dobu, co se neviděli, z čehož lze usuzovat, že se nestýkají pravidelně nebo příliš často.

straně tráví svůj volný čas nebo se navštěvují. Na tuto otázku respondenti odpovídali buď jako Šimon: „*Tak to se pravidelně setkáváme jenom v rámci těch schůzí, nějaký další, že bysme se setkávali mimo stranickou činnost, to ne*“, kdy jde o kontakty v rámci akcí pořádaných KSČM, nebo odpovídali dost neurčitě, jako např. Standa: „*Tak určitě, každej má skupinu nákejch svejch partajníků, který už třeba ani nejsou ve straně, a scházíme se s nima..., potkáme se, podáme si ruku...*“. Výjimku tvořily Anna, Jiřina, které se znají z předchozího zaměstnání, a Jiřina a Jarka, které se znají z působení v klubu seniorů.

Na základě těchto faktů lze tedy hypotézu o přátelství jako součásti členství v KSČM vyloučit. Nejlépe to pak ve své odpovědi shrnul Josef: „*Mě přijde ta dnešní společnost, ať ta naše, nebo prostě jakkoliv stranická o tom, že lidi jsou strašně uspěchaný, ta doba je nutí k tomu, aby vlastně jedinej zájem, kterej měli, byl o svojí vlastní rodinu a v momentě, kdy dořeší nějaký ty pracovní záležitosti, se prostě uzavrou do nějaký ty svý ohrádky bytu, domečku a tam žijou sami svůj život a už to není o tom, co bejvávalo třeba dřív, co já znám z dob, kdy jsem byl malej kluk, kdy byl pátek večer a přišli známí a vopekli se buřty a v sobotu sme šli támhle těm známejm pomoc s něčím a nebo se jelo někam a jelo se společně... Mě tady třeba kolikrát chybí i to, že ty 4 a jsme 4, teda oni jsou 4 zastupitelé, tak se nescházej. Nescházej se jako klub, aby si řekli. A nějaký takový to, že bych moh' říct, je tady někdo, s kým víceméně bych třeba i chtěl, já nechci říct, kamarádit, ale prostě navázat na tý bázi nejen v místnosti schůze, tak tady není. Je to i o věku.*“

V.V Mlčící většina

Při zkoumání členské identity v MO KSČM v Dubí jsem narazil na jeden zcela zásadní fakt a to ten, že se života ve straně účastní jen určitá část členů strany, resp. že se významná část členů partajního života vůbec neúčastní. V užším vedení, tzv. jádru, které se zabývá chodem strany, resp. zajišťováním aktivit výboru a prací v městském zastupitelstvu, jeho kontrolních výborech, případně v radě města, je 14 členů. Členských schůzí se účastní kolem 25 – 30 členů městské organizace, ve kterých je minimálně z poloviny zastoupeno i vedení. Takže při současném stavu 69 členů, který je konstantní již dva roky, vyplývá, že minimálně jedna polovina členů jsou zcela pasivní a s aktivitami MO KSČM v Dubí je pojí pouze pravidelné placení členských příspěvků.

Mezi těmito členy pak 20 členů nedochází na členské schůze na základě dobrozdání o zdravotním stavu v souladu se stanovami strany, díky čemuž mohla MO KSČM v Dubí snížit základ členské základny pro hlasování a členské schůze se staly usnášeníschopné. U zbytku členů tedy lze očekávat, že důvodem jejich členství je identifikace s programovými idejemi KSČM a setrvávání na základě jisté „setrvačnosti“, neboť jinak by již dávno mohli vystoupit ze strany, nemuseli by platit členské příspěvky a všechny ostatní motivační impulsy, jako politické ambice, snaha o ovlivňování chodu města nebo scházení se s přáteli, jejich pasivita vylučuje.

Důvody setrvání těchto členů ve straně a vztah strany k nim nejlépe vyjádřila Anna: *„Já si myslím, ty co zůstali, tak byli v té straně z přesvědčení, ta strana pro ně něco znamená a oni jsou v ní, i když už jim brání většinou tedy zdravotní důvody a nebo třeba už ví, že těch sil se jim tolik nedostává, že té straně nejsou tolika prospěšný. To jako si myslím, ale většinou, když si vezmete ten průměr, ten věkovej průměr, tak to už napovídá dost, proč ty lidi nechodí. Nezanedbatelný je, že dají té straně hlas, přesvědčí třeba i některý další, aby dali hlas, nějaký ty finanční prostředky nejsou zas až tak marný, takže já jako si nemyslím, že by, že ty starý členové by až tak nebyli pro tu stranu dobrý.“*

VI. Závěr

Na závěr své práce bych se pokusil shrnout výsledky, kterých jsem během svého zkoumání dosáhl. KSČM se v současné době nachází na rozcestí, kdy se stále ještě nemůže odtrhnout od své minulosti před rokem 1989 a zároveň jí toto spojení brání zbavit se stigmatu, které na ní ulpívá a brzdí ji ve snaze získat standardní pozici v rámci utváření koalic, ať už na celorepublikové úrovni, nebo na úrovni regionální, přestože zde je její pozice výrazně lepší i díky většímu důrazu kladenému na meziosobní vztahy konkrétních aktérů.

Změna členské základny, která je nevyhnutelná a která velmi pravděpodobně přinese postupný přerod ze strany masové na stranu univerzální, možná postupně vyústí v to, že se snahou o získání nových voličů, kteří nechtějí být spojeni se stávajícím stigmatem, dojde nejen ke změně náhledu své minulosti, ale i ke změně názvu strany. V současné době nelze předvídat, jak se tato situace vyvine, nicméně zachování existence strany je spojeno s tím, zda-li se bude s to odlišit od levicových stran, především však ČSSD.

Výsledky mé práce rovněž mohou posloužit k možnému nastínění toho, co tvoří členskou identitu komunistů v 21. století, i když je samozřejmě třeba zdůraznit, že tyto výsledky byly získány na základě vyšetřování členů jedné členské organizace a nelze je tedy generalizovat pro KSČM jako celek.

Na základě provedeného zkoumání pak lze říci, že identita jednotlivých členů vykazuje některé společné znaky a naopak některé značně rozdílné. Mezi společné rysy pak lze zařadit vztah k programovým ideám strany, kdy jednotliví členové kladou důraz na sociální spravedlnost a jistoty, z jejichž hlediska zároveň pozitivně hodnotí i dobu před rokem 1989.

Zároveň jsem během svého vyšetřování nezjistil, že by přátelství mezi jednotlivými členy nebo případně užší meziosobní vztahy tvořily součást identity zkoumaných členů.

U členů tzv. jádra zkoumané organizace se pak velmi výrazně profiluje snaha o ovlivňování chodu města, která je dána jak vztahem k jejich profesní specializaci, tak obecnou touhou podílet se na správě věcí veřejných.

U části členů pak lze pozorovat ještě jeden aspekt jejich identity, a to je určitý spolkový charakter, kdy se tito lidé účastní akcí pro ně pořádaných a kde dochází k vzájemným setkáním.

U velké části členské základny v Dubí pak dochází k tomu, že jsou veskrze pasivní, nevykonávají žádnou činnost, ani se nezúčastňují pořádaných akcí, a to buď kvůli špatnému zdravotnímu stavu, nebo z důvodu setrvávání ve straně ze setrvačnosti. I u těchto lidí však lze předpokládat, že sdílejí programové idey KSČM.

Na konec bych snad jenom vyjádřil touhu, aby výsledky mé práce posloužily k diskusi o roli a postavení KSČM v rámci politického systému ČR a aby případně poskytly odrazový můstek pro další zkoumání členské identity komunistů v této zemi.

Seznam zkratek:

ČSSD	- Česká strana sociálně demokratická;
DL	- Demokratická levice;
KDU-ČSL	- Křesťansko demokratická unie – Česká strana Lidová;
KSČ	- Komunistická strana Československa;
KSČS	- Komunistická strana Československa;
KSČM	- Komunistická strana Čech a Moravy;
KSS	- Komunistická strana Slovenska;
LB	- Levý blok;
MO	- Městská organizace;
OK-PK	- Občanská koalice – Politický klub;
ODS	- Občanská demokratická strana;
OV	- Okresní výbor;
SZ	- Strana zelených;
ÚV	- Ústřední výbor;
VV	- Výkonný výbor.

Seznam tabulek a grafů

Tabulky:

Vývoj počtu členů KSČM po roce 1989	31
-------------------------------------	----

Grafy

Vývoj počtu členů KSČM po roce 1989	31
Roční úbytky členů KSČM	32

Seznam použité literatury a pramenů:

Bibliografie

- BARTLE, J.: Focus Groups and Measures of Party Identification: An Exploratory Study. In *British Elections & Parties Review*, Cass, London 1999, volume 9, pp. 119-135;
- ČERNÁ, M.: Socialistická schizofrenie jako preparace čistých sfér. In *Sborník příspěvků z Letní doktorandské konference ISS – FSV UK, ISS FSV UK, Praha 2005*;
- DISMAN, M.: Jak se vyrábí sociologická znalost, Karolinum – nakladatelství UK v Praze, Praha 1998;
- FIALA, P.: Komunismus v ČR: vývojové, systémové a ideové aspekty působení KSČM a dalších komunistických organizací v ČR, MU v Brně, Brno 1999;
- FIALA, P., HOLTZER, J. et al.: Komunismus v České republice, MU v Brně (Mezinárodní politologický ústav), Brno 1999;
- GOFFMAN, E.: Stigma: Poznámky o způsobech zvládnání narušené identity, SLON, Praha 2003;
- HENDL, J.: Úvod do kvalitativního výzkumu, Karolinum – nakladatelství UK v Praze, Praha 1999;
- JÜPTNER, P.: Komunální koalice a politické modely, *Politologická revue*, no. 2, 2004, s. 80-101;
- KABELE, J.: Filipovští komunisté na konci dvacátého století, UK FSV, Praha 2003;
- KABELE, J.: „Metodologie intervenčního heuristického vyšetřování“. In: Filipov II, ed. Josef Kandert, ISS UK FSV, Praha 2000; s. 13-36;
- KATZ, R., MAIR, P.: Changing Models of Party Organization and Party Democracy, *Party Politics*, vol. 1, no. 1, pp. 5-28;
- LINEK, L.: Vývoj politických stran, DP – UK FSV, Praha 2004;
- STAŠKOVÁ, B.: Mladí komunisté, DP – UK FSV, Praha 2002;
- PERRON, C.: Vznik nové lokální politické elity v Plzni, *Politologická revue*, no. 1, 1998, s. 60-81;
- RUPNIK, J.: Politika vyrovnávání s komunistickou minulostí: Česká zkušenost, *Soudobé dějiny*, no. 9, vol. 2002, s. 9-26;

Seznam článků:

- [cit. 1999-03-22] „Puč ve městě okurek“, Respekt 22.3.1999, s. 4;
- [cit. 2005-05-23] „Pro omluvu veřejnosti jsou další politici KSČM“, Právo 23.5.2005, s. 3;
- [cit. 2005-09-12] „Grebeníček ohlásil odchod z čela KSČM“, iDnes.cz [online] 12.9.2005;
- [cit. 2005-10-17] „Paroubek vyloučil přímou spolupráci ČSSD s KSČM“, Právo 17.10.2005, s. 3;
- [cit. 2005-11-19] „Sobotka: Do voleb prosadíme 51 zákonů, klidně i s KSČM“, Právo 11.19.2005, s. 2;
- [cit. 2005-11-25] „Paroubek s lustracemi narazil“, Lidové noviny 25.11.2005, s. 1;
- [cit. 2005-11-15] „ODS zažívá členský boom“, Lidové noviny 15.11.2005, s. 5;
- [cit. 2006-11-21] „ODS trestá spojení s KSČM“, Lidovky.cz [online] 21.11.2006.

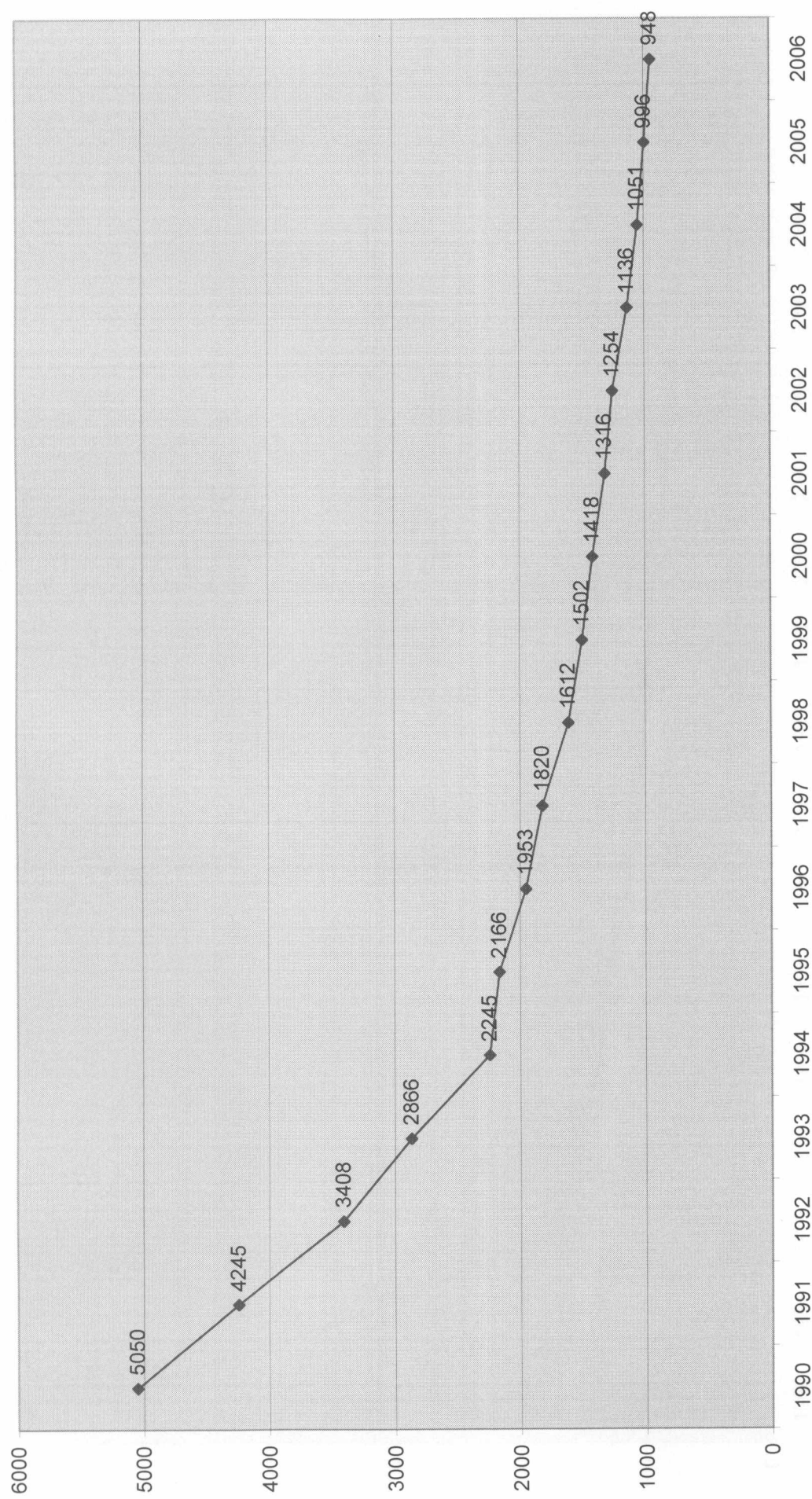
Použité informační zdroje:

- Archiv města Dubí;
- Dokumenty III., V. a VI. Sjezdu KSČM;
- Informace OV KSČM Teplice
- Kronika města Dubí;
- Usnesení Městského zastupitelstva a Rady města Dubí;
- www.volby.cz;
- Zápisy z výborových schůzí MO KSČM v Dubí;
- Zprávy do Městského zastupitelstva a Rady města Dubí.

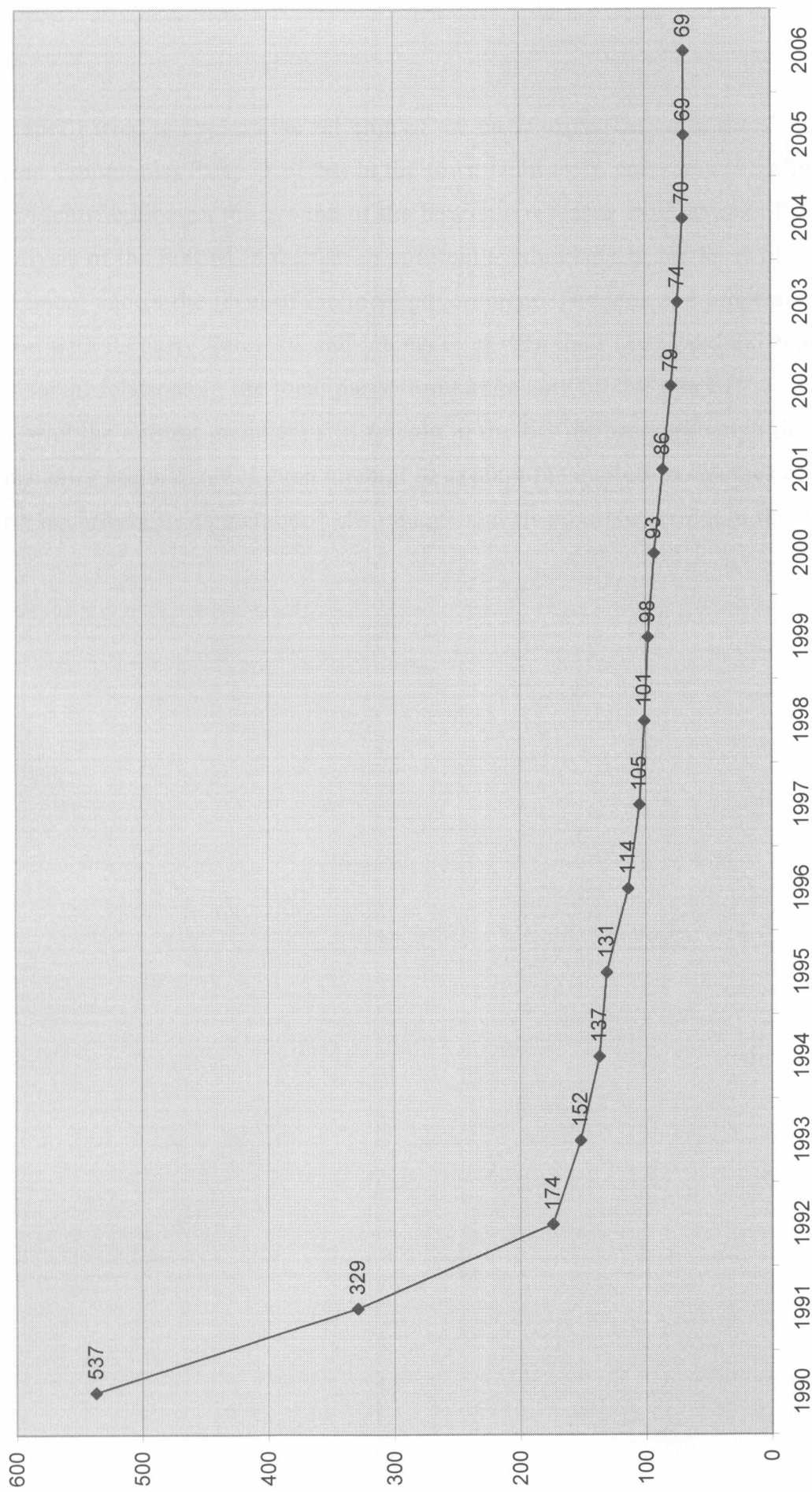
Seznam příloh:

1. Vývoj počtu členů KSČM v okrese Teplice
2. Vývoj počtu členů KSČM v MO Dubí
3. Resume
4. Projekt diplomové práce

Vývoj počtu členů KSČM v okrese Teplice

Vývoj počtu členů KSČM v MO Dubí

Resume

In this paper I tried to explain the relation of the basic organization of the Czech and Moravian Communist Party (KSCM) in the town Dubí to its party and to define the member identification on the ground of the heuristic research method and of the position analysis of the KSCM in the Czech political system both in the level of Czech Parliament and in the level of the local government. The idea and program identification with its party, interests and intents to govern their town, and existence of informal social relations in the local party framed the path on the way of exploration why the current members still remain in the KSCM party although this party is constantly stigmatized. I even attempt to explain the evolution changes of the KSCM party according to its member basis change and its possible results in the next years.

V Praze, 10. června 2004

Fakulta sociálních věd UK
Institut sociologických studií

Projekt diplomové práce

**Členství v KSČM v 21. století – analýza vnitřního a
vnějšího pohledu**

Vypracoval: Ing. Michal Struha

Vedoucí diplomové práce: Doc. PhDr. Jiří Kabele

Úvod do problematiky

Po listopadovém převratu v roce 1989 se zdálo, že komunisté, resp. Komunistická strana Československa (KSČ) definitivně směřují na pomyslné „smetiště dějin“ a že jejich úloha bude po několika letech pouze okrajová. Na místo toho ale současné průzkumy veřejného mínění jednoznačně prokazují, že, přestože se Komunistická strana Čech a Moravy (KSČM) jakožto nástupce předlistopadové KSČ nedistancovala od čtyřiceti let období socialismu, její politické preference neklesají, ale naopak rostou.

Jedním z charakteristických znaků KSČM jako politické strany v ČR, kterým se výrazně odlišuje od ostatních politických subjektů, je její silná voličská základna, která jí zajišťuje stabilní podporu během voleb, ať už se jedná o parlamentní, senátní, komunální nebo v současné době volby do Evropského parlamentu.

I v době těsně po roce 1989, kdy její obliba byla nejmenší, si stále udržovala stabilní volební preference těsně nad 10 %. Dnes, 15 let po změně politického systému, kdy volební preference této strany čítají téměř dvojnásobek, vyvstává otázka, kdo vlastně jsou čeští komunisté?

Okrajová pozice na politickém spektru, která byla KSČM přisouzena proto, že se podle jejich kritiků nedostatečně distancovala od předlistopadové politiky KSČ, přispívá k tomu, že zůstává od prvních svobodných voleb v roce 1990 stále v opozici, ačkoli její vliv po posledních parlamentních volbách, značně vzrostl. Relativní úspěch pak zaznamenala na úrovni komunální, kde se jí zejména v malých obcích podařilo uspět ve volbách do obecních zastupitelstev. Zároveň však pro mnoho svých členů s největší pravděpodobností zůstává něčím víc, než jen nástrojem pro prosazování svých mocenských či ideologických představ. Abych se mohl blíže seznámit s řadovými členy KSČM a pochopit smysl jejich členství v této straně pro ně samé, vybral jsem si jako objekt svého zájmu jednu ze základních organizačních složek KSČM, kterou jsem se rozhodl zkoumat z hlediska struktury jejich členů, jejich názorů, postojů, hodnot a společných aktivit, které provádí pod záštitou této organizace. Zároveň musím uvést fakt, že přístup do této organizace jsem získal díky pomoci svých rodičů, kteří mi jakožto aktivní členové KSČM umožní přístup k písemným materiálům této organizace a zároveň mi zprostředkují osobní kontakt jak s řadovými členy, tak i s čelními představiteli a funkcionáři Městské organizace KSČM v Dubí.

Cíl práce a očekávané výsledky

Ve své diplomové práci se chci zabývat vztahem členů Městské organizace KSČM v Dubí, jakožto základní organizační složky KSČM, ke své straně. Jde mi zejména o důvody jejich členství a to, co jim účast v řadách této politické strany přináší a co je motivuje k tomu, aby vynakládali své vlastní zdroje na výkon stranické činnosti, ať už se jedná o peníze formou členských příspěvků, volný čas, který věnují pravidelným schůzím a pořádání různých akcí pod hlavičkou KSČM, nebo o své znalosti, schopnosti a dovednosti, jež tato strana využívá např. v rámci komunální politiky na úrovni městského zastupitelstva a rady.

Zaměřím se tedy na tři základní dimenze členství ve straně:

1. Do jaké míry slouží jejich členství k tomu, aby vyjádřili své politické a názorové přesvědčení? Představuje pro ně jejich členství nástroj identifikace, jehož pomocí se mohou vymezit vůči svému okolí a vyjádřit své postoje ke společnosti, která pro komunisty znamená ústup od pokrokového typu uspořádání světa a návrat k systému, který je zastaralý, ukotvuje nerovnost mezi lidmi a vytváří nové. Kolik členů si vlastně ponechalo své členství ještě z předlistopadové doby a jak se tento fakt projevuje ve zdůvodnění jejich členství?

2. Do jaké míry představuje členství v KSČM příležitost podílet se na ovlivňování chodu města? Využívají komunisté své členství jako možnost pro snazší přístup k procesům, kterými lze působit na uspořádání poměrů v rámci komunální politiky? Lze předpokládat, že své stranictví využívají jako poměrně bezproblémový způsob, jak spojit lidi, kteří mají zájem o věci veřejné a zároveň jsou ochotni pro tyto záležitosti aktivně přispívat svými zdroji. Otázka, která zde vyvstává, spočívá v tom, zda-li působení v KSČM vnímají zejména za standardní a méně náročnou cestu pro provádění komunální politiky než např. založení nového politického uskupení či iniciativy regionálního charakteru a zda-li tedy využívají své dlouhodobé kontakty uvnitř strany za tímto účelem hlavně jako cenný sociální kapitál?
3. Do jaké míry má členství v KSČM pro své členy charakter zájmového sdružení, které jim umožňuje udržovat pravidelné sociální kontakty a neupadnout tak do osobní izolace? Zvláště pro starší osoby, které žijí samy, popřípadě již jsou v důchodu a nemají jiné zájmové aktivity, ve kterých by se mohly realizovat, může členství v KSČM představovat specifický způsob trávení volného času.

Tyto skutečnosti pak hodlám dále konfrontovat s popisem vývoje aktivit, které Městská organizace KSČM v Dubí za posledních 15 let prováděla, spolu s výsledky ve volbách do místního zastupitelstva a rady, přičemž předpokládám, že se mi tak lépe podaří proniknout k podstatě tohoto problému.

Metodologie a forma zpracování

Z předchozích řádků tedy vyplývá, že tato práce bude mít analytický charakter. Informace potřebné k provedení analýzy vnímání členství v KSČM jak z vnitřního pohledu samotných členů, tak ze svého vnějšího pohledu budu čerpat jednak z polostrukturovaných rozhovorů a dále z biografie členů KSČM v Dubí. Jako další zdroj informací mi poslouží dokumenty, materiály a záznamy z jednání této organizační jednotky. Nezbytným předpokladem k získání potřebných informací pak bude též pozorování během akcí, které bude KSČM pořádat a kterých se zúčastním. Metodologicky pak budu vycházet z intervenčního heuristického vyšetřování, které jsem zvolil za přístup ke zpracování tohoto problému.

Orientační seznam literatury

- Fiala, P.: Komunismus v ČR: vývojové, systémové a ideové aspekty působení KSČM a dalších komunistických organizací v ČR, MU v Brně, Brno 1999;
- Fiala, P., Holzer, J. et al.: Komunismus v České republice, MU v Brně (Mezinárodní politologický ústav), Brno 1999;
- Groulík, V.: Vývoj transformace české komunistické strany v první polovině 90. let, DP – UK FSV, Praha 2000;
- Holzer, J.: Komunistické strany v postsovětských stranicko-politických soustavách, MU v Brně (Mezinárodní politologický ústav), Brno 2000;
- Kabele, J.: Filipovští komunisté na konci dvacátého století, UK FSV, Praha 2003;
- Kabele, J.: Metodologie intervenčního heuristického vyšetřování, ISS UK FSV, Praha 2000;
- Linek, L.: Vývoj politických stran, DP – UK FSV, Praha 2004;
- Nezávislý ústav sociologických a politologických studií: Nově vzniklé společenské zájmové profesní organizace hnutí, hnutí, sdružení a spolky, Spektrum, Praha 1990;
- Štašková, B.: Mladí komunisté, DP – UK FSV, Praha 2002;
- Znebežánek, F.: Sociální hnutí: teorie, koncepce, představitelé, SLON, Praha 1997;

Další zdroje:

Články a rozhovory publikované v českých médiích;

písemné materiály Městské organizace KSČM v Dubí;

www stránky organizací hlásících se k odkazu komunistické strany.